

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ»

ΚΟΡΦΙΑΤΗ ΑΝΔΡΟΝΙΚΗ

A.M.:B2008042

Επιβλέπων Καθηγητής

κος Κωσταγιόλας Πέτρος

Κέρκυρα, Νοέμβριος 2018

"Τα παιδιά χρειάζονται περισσότερα πρότυπα... παρά κριτικές"

Joseph Joubert.

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια στα πλαίσια του ανοίγματος του μουσείου στην κοινωνία ολοένα και περισσότερα μουσεία εντάσσουν στη λειτουργία τους δράσεις που απευθύνονται σε κοινωνικά ευπαθείς ομάδες. Το ενδιαφέρον των μουσειακών οργανισμών στρέφεται στη δημιουργία, σχεδιασμό και υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων που θα προσφέρουν δυνατότητες ανάπτυξης επικοινωνιακών δεξιοτήτων μέσα από διαδικασίες βιωματικής προσέγγισης και προσωπικής εμπλοκής. Με αναμφισβήτητη την ανεκτίμητη παιδαγωγική και μορφωτική του επίδραση το μουσείο βρίσκεται σε ανοικτό διάλογο με τους φορείς της εκπαίδευσης προσφέροντας μια σειρά από πολλαπλά και ποικίλα οφέλη στους μαθητές. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποκτά η επαφή και η γνωριμία των μαθητών με αναπηρία με τα πολιτιστικά αγαθά στα πλαίσια των δικαιωμάτων της ισότιμης πρόσβασης και επαφής με την τέχνη και τον πολιτισμό. Ωστόσο, η επαφή με τους χώρους πολιτισμικής αναφοράς δεν αποτελεί εύκολο εγχείρημα για τα άτομα με αναπηρία και ως εκ τούτου συνιστά ανασταλτικό παράγοντα της επίσκεψης σε ένα τέτοιο χώρο. Για το λόγο αυτό τα μουσεία τόσο στον διεθνή όσο και στον ελλαδικό χώρο, υλοποιούν δράσεις απευθυνόμενες στην ιδιαίτερη αυτή ομάδα των μαθητών με αναπηρία λαμβάνοντας υπόψη όλους εκείνους τους παράγοντες που καθιστούν την επίσκεψη στο μουσείο μια μοναδική και ανεπανάληπτη εμπειρία.

Λέξεις κλειδιά: Μουσείο, σχολείο, μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, εκπαιδευτικά προγράμματα, πολιτιστικά αγαθά, ισότιμη πρόσβαση

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες μου στον κ. Κωσταγιόλα Πέτρο, Αναπληρωτή Καθηγητή του Τμήματος Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου για την επίβλεψη της παρούσας εργασίας το ενδιαφέρον που επέδειξε και την ουσιαστική βοήθεια και εμπύχωση που μου παρείχε σε όλα τα στάδια εκπόνησής της. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τους δικούς μου ανθρώπους την οικογένεια μου το σύζυγο και το μονάκριβο γιο μου Κωνσταντίνο, για τις ώρες που αδιαμαρτύρητα και με περίσσεια υπομονή και κατανόηση μου διέθεσαν, ώστε να μπορέσω να ολοκληρώσω έναν ενδιαφέροντα κύκλο σπουδών σε ένα αντικείμενο που ήλθε να συμπληρώσει να επεκτείνει και να εμπλουτίσει τις βασικές μου σπουδές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1.Εισαγωγικά.....	7
1.2.Ζητούμενο και στόχοι	8
1.3.Μεθοδολογία	9
1.4. Διάρθρωση Εργασίας.....	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ.....

2.1. Εισαγωγή	11
2.2. Εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου Μουσείο.....	12
2.3. Μουσειακή Αγωγή και η παιδαγωγική διάσταση της λειτουργίας του Μουσείου.....	14
2.4. Μουσειοπαιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών	17
2.5. Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες: Ορισμός και χαρακτηριστικά	18
2.6. Μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες: Σχεδιασμός και οφέλη.....	25
2.7. Δυνατότητες πρόσβασης ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς.....	23
2.8. Οργάνωση της επίσκεψης στο Μουσείο: Σχεδιασμός και υλοποίηση.....	26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΠΡΟΤΥΠΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΓΙΑ Α.με.Α ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ.....

3.1. Εισαγωγή.....	31
3.2.Το Μουσείο Αφής στο Φάρο Τυφλών Ελλάδος (ΦΤΕ)	32
3.2.1 Ιστορικό.....	32
3.2.2Συλλογές.....	32
3.2.3 Δυνατότητες Μουσείου Αφής	33

3.2.4 Εκπαιδευτικά προγράμματα και εθελοντική δράση.....	34
3.2.5 Προσφορά και συμβολή του Μουσείου Αφής.....	34
3.3.Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο	35
3.3.1 Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για κωφούς.....	35
3.3.2 Θεματικές εκπαιδευτικού προγράμματος.....	35
3.3.3 Δραστηριότητες για άτομα με προβλήματα όρασης.....	36
3.4. Το Μουσείο Λαϊκού πολιτισμού Δάρα.....	36
3.4.1 Ιστορικό.....	36.
3.4.2 Δυνατότητες πρόσβασης Α.με.Α.....	37
3.4.3 Συμπεράσματα από τη λειτουργία του μουσείου Δάρα.....	38
3.5 Επιμόρφωση του προσωπικού του σύγχρονου μουσείου σε ζητήματα προσβασιμότητας Α.με.Α	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Συμπεράσματα και προοπτικές	43
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Εισαγωγή

1.1. Εισαγωγικά

Τα τελευταία χρόνια τα Μουσεία, με τις ραγδαίες εξελίξεις που έχουν συντελεστεί σε όλους τους τομείς της σύγχρονης κοινωνίας καλούνται να αντιμετωπίσουν μία νέα σειρά προκλήσεων και αλλαγών, ώστε να μπορέσουν να παραμείνουν σύγχρονα και λειτουργικά. Ως πρωταρχικοί φορείς πολιτιστικής κληρονομιάς διαθέτουν την δύναμη να διαμορφώνουν συλλογικές αξίες και κοινωνικές αντιλήψεις με έναν αποφασιστικά σημαντικό και καίριο τρόπο. Υπό την επίδραση νέων κατευθύνσεων και αντιλήψεων, ο ρόλος των σύγχρονων μουσειακών οργανισμών δεν είναι πλέον στατικός και παγιωμένος, αλλά επιδιώκεται η ανάδειξή τους σε φορείς μετάδοσης γνώσεων και αξιών.

Με κριτήριο, λοιπόν, την επιτέλεση κοινωνικού έργου και με πολυδιάστατο ρόλο σε όλα τα επίπεδα (κοινωνικό, επιστημονικό, εκπαιδευτικό, πολιτιστικό), το Μουσείο επιδιώκει να καλύψει τις ιδιαίτερες ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του σύγχρονου κοινού. Λαμβάνοντας υπόψη την ανθρωποκεντρική κατεύθυνση και την παιδαγωγική του λειτουργία, το Μουσείο αναπτύσσει νέες δραστηριότητες και στρατηγικές υπό την επίδραση ενός σύγχρονου κλάδου αυτού της Μουσειοπαιδαγωγικής Υπηρετώντας τις αρχές του νέου κλάδου της παιδαγωγικής καθιστά σαφές ότι η γνώση δεν παρέχεται ως ένα ετοιμοπαράδοτο προϊόν αλλά δομείται από τον άνθρωπο ανάλογα με τις ψυχικές, σωματικές και διανοητικές ιδιαιτερότητές του.

Σε αυτό ακριβώς στοχεύει και η πολιτική των σύγχρονων Μουσείων. Ως ζωντανά ιδρύματα παραμένουν προσανατολισμένα στη μάθηση, τη ψυχαγωγία, την καλλιέργεια στάσεων και αξιών, παράλληλα με την παροχή ευκαιριών ανάπτυξης και προβληματισμού. Η στοχοθεσία αυτή εύλογα κεντρίζει το ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών φορέων για παροχή ευκαιριών ανάπτυξης αλλά και διαμόρφωση στάσεων και αξιών με αποδέκτες τους μαθητές. Αν και τα οφέλη από την επαφή των μαθητών με το μουσειακό χώρο είναι αναμφισβήτητα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι εκπαιδευτικές ευκαιρίες που δύναται να παρέχει το Μουσείο σε παιδιά που αντιμετωπίζουν μια σειρά από δυσχέρειες αισθητηριακού, διανοητικού και πνευματικού χαρακτήρα. Η ενίσχυση του αισθήματος της συλλογικότητας, το αίσθημα ψυχικής πληρότητας και ικανοποίησης, η εκμάθηση δεξιοτήτων δημιουργική συνεργασίας το αίσθημα του «ανήκειν» σε μια ομάδα, είναι μόνο μερικά από τα αμέτρητα οφέλη που μπορεί να προσφέρει η επαφή του παιδιού με το Μουσείο.

Η προσέγγιση των σύγχρονων Μουσείων προς τη διαφορετικότητα είναι ένα από τα μεγαλύτερα στοιχεία του σύγχρονου αιώνα. Για να υπάρξει η μέγιστη δυνατή ωφέλεια θα πρέπει να ληφθούν υπόψη μια σειρά από ουσιαστικά ζητήματα που δυσχεραίνουν την επαφή και επικοινωνία των ατόμων με αναπηρία με τα Μουσεία. Αν και διεθνώς έχουν γίνει ουσιαστικά βήματα στον τομέα αυτό, στην Ελλάδα δεν έχει επιδειχθεί το ανάλογο ενδιαφέρον από τους υπεύθυνους φορείς, όσον αφορά τις παροχές, τη διευκόλυνση αλλά και την υλοποίηση σχετικών δράσεων. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί πολλές φορές δεν έχουν την επαρκή ενημέρωση και καθοδήγηση προκειμένου να διασφαλίσουν ότι οι μαθητές ωφελούνται στο μέγιστο από την επίσκεψή τους σε ένα Μουσείο και την επαφή τους με τα εκθέματα και το χώρο. Για το λόγο αυτό αναδεικνύεται ιδιαίτερα έντονη η ανάγκη συνεργασίας με τους ειδικούς του εκπαιδευτικού τομέα των μουσείων, τους Μουσειοπαιδαγωγούς. Οι Μουσειοπαιδαγωγοί ως ειδικοί επαγγελματίες θα εργαστούν για τη δημιουργία σταθερής και γόνιμης συνεργασίας μουσείου- σχολείου και θα συνεργαστούν μαζί τους για τον προγραμματισμό, την προετοιμασία και την αξιοποίηση επισκέψεων και άλλων δράσεων πολιτιστικού χαρακτήρα.

Η συνεργασία μουσείου –σχολείου στη σύγχρονη εποχή αναδεικνύεται περισσότερο από ποτέ αναγκαία και επιτακτική, λαμβάνοντας υπόψη τις ραγδαίες αλλαγές που έχουν συντελεστεί σε εκπαιδευτικό επίπεδο και αφορούν όχι μόνο τα προγράμματα σπουδών αλλά και το σεβασμό στη διαφορετικότητα του μαθητικού κοινού. Τα Μουσεία, συνεπώς, ως ιδρύματα στην υπηρεσία της κοινωνίας, οφείλουν να επαναναπροσδιορίσουν τον ρόλο τους ενσωματώνοντας και υιοθετώντας πολιτικές και στρατηγικές που αφορούν τη διευκόλυνση των εμποδιζομένων ατόμων ως προς τη μάθηση και την ψυχαγωγία. Τα οφέλη που προκύπτουν από τη γόνιμη αυτή συνεργασία είναι διπλά και αφορούν και τους δύο φορείς. Για το Μουσείο εξασφαλίζεται η βιωσιμότητα, η αύξηση πόρων και η εξασφάλιση ενός σταθερού και ενεργητικού κοινού, ενώ για τους εκπαιδευτικούς, κίνητρα για ενεργητική μάθηση και αλλαγή στάσης απέναντι στα μνημεία του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος. Αναμφισβήτητα, λοιπόν, η επαφή των παιδιών με το Μουσείο αναδεικνύεται σε εμπειρία μοναδική, ανεπανάληπτη και ιδιαιτέρως ελκυστική με τα μορφωτικά της αποτελέσματα να επεκτείνονται σε βάθος χρόνου.

1.2.Ζητούμενο και στόχοι

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να εξετάσει την παιδαγωγική διάσταση της λειτουργίας του Μουσείου και την επίδραση που ασκεί στους αποδέκτες της μάθησης, τους μαθητές με έμφαση στην ομάδα των μαθητών που αντιμετωπίζουν μια σειρά από δυσκολίες αισθητηριακού και πνευματικού χαρακτήρα, τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Υπό την επίδραση

ενός σύγχρονου παιδαγωγικού τομέα αυτού της Μουσειοπαιδαγωγικής, επιδιώκεται να αναδειχθεί η αναγκαιότητα Μουσειοπαιδαγωγικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών, ώστε η επαφή των μαθητών με το Μουσείο να συνιστά μια βιωματική εμπειρία μοναδική και ανεπανάληπτη.

Τονίζεται, επίσης, ο ρόλος της Μουσειακής αγωγής και του ειδικού επαγγελματία του Μουσειοπαιδαγωγού στην καθοδήγηση των εκπαιδευτικών όσον αφορά την ουσιαστική και αποτελεσματική προσέγγιση του Μουσείου από πλευράς σχολείου. Η παρουσίαση εκείνων των παραγόντων που διευκολύνουν τη σύνδεση των δύο σημαντικών φορέων διαμόρφωσης αξιών, θα αναδείξει την αναγκαιότητα επαναπροσδιορισμού της πολιτικής και στρατηγικής όχι μόνο του σύγχρονου σχολείου αλλά και του σύγχρονου Μουσείου με έμφαση στην προσέγγιση της διαφορετικότητας.

1.3. Μεθοδολογία

Η μέθοδος εκπόνησης της παρούσας πτυχιακής εργασίας βασίζεται στην βιβλιογραφική επισκόπηση του θέματος που διαπραγματεύεται με αναζήτηση σε έντυπες και ηλεκτρονικές επιστημονικά έγκυρες πηγές. Η εξέταση της σχετικής βιβλιογραφίας επιλέχθηκε ως μέθοδος εξαιτίας φυσικών περιορισμών όπως είναι το χρονικό διάστημα της συγγραφής αλλά και της δυσκολίας συγκέντρωσης ενός δείγματος αντιπροσωπευτικού του πληθυσμού που διερευνάται. Καταβάλλεται η προσπάθεια να υπάρξει όσο το δυνατόν πληρέστερη κάλυψη του θέματος από πλευράς μελέτης της σχετικής βιβλιογραφίας, λαμβάνοντας υπόψη την αδυναμία ενσωμάτωσης πηγών από όλους τους καταλόγους για το θέμα που μελετάται από όλους τους καταλόγους.

1.4. Διάρθρωση εργασίας

Η δομή της εργασίας συγκροτείται από τέσσερα κεφάλαια:

Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί την εισαγωγή και αναφέρεται στο γενικότερο πλαίσιο της εργασίας, δηλαδή το αντικείμενο τους σκοπούς της εργασίας, τη μεθοδολογία και τη διάρθρωσή της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται η παιδαγωγική διάσταση της λειτουργίας του Μουσείου με έμφαση στους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αναλύονται παράγοντες που αφορούν το Μουσείο ως χώρο εκπαίδευσης των μαθητών με αναπηρία, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές κατά την επίσκεψή τους σε ένα Μουσείου. Μέσα από την παρουσίαση των παραπάνω παραγόντων προκύπτει η αναγκαιότητα μουσειοπαιδαγωγικής

κατάρτισης των εκπαιδευτικών και του σχεδιασμού πρότυπων εκπαιδευτικών προγραμμάτων με έμφαση στους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση τριών προτύπων Μουσείων για παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην Ελλάδα και τονίζεται η αναγκαιότητα επιμόρφωσης του προσωπικού των σύγχρονων Μουσείων ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στον πολυδιάστατο ρόλο τους μέσα από τον επανακαθορισμό της επικοινωνιακής πολιτικής και στρατηγικής των σύγχρονων Μουσείων.

Το τέταρτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στα συμπεράσματα που προκύπτουν από την αξιοποίηση των Μουσείων ως χρήσιμων εργαλείων στην εκπαίδευση και στην εξοικείωση των μαθητών με τους χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς και ειδικότερα των μαθητών που αντιμετωπίζουν μια σειρά από δυσκολίες πνευματικού και αισθητηριακού χαρακτήρα. Τονίζεται η αξία εξοικείωσης των μαθητών με το θεσμό αλλά και η αναγκαιότητα επανασχεδιασμού και επαναπρογραμματισμού των σχολικών προγραμμάτων και της εκπαιδευτικής πολιτικής των Μουσείων , ώστε να προωθείται η ισότιμη πρόσβαση και συμμετοχή όλων των μαθητών στον πολιτισμό χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Μουσείο και μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

2.1. Εισαγωγή

Τα Μουσεία συνιστούν μια ανεξάντλητη πηγή γνώσεων, πληροφοριών και προβληματισμού. Ως φορείς πολιτισμικής αναφοράς επιτελούν πολυδιάστατο έργο και μεταδίδουν αξίες με μορφωτικό, παιδαγωγικό και επικοινωνιακό περιεχόμενο. Ο σύγχρονος μουσειακός οργανισμός δεν είναι στατικός και παγιωμένος αλλά εντάσσεται στη σύγχρονη ζωή και τίθεται στην υπηρεσία του κοινωνικού συνόλου.

Στόχος του σύγχρονου μουσείου είναι η προσέλκυση νεαρότερου κοινού και ως εκ τούτου τα τελευταία χρόνια υπό την επίδραση νέων παιδαγωγικών κατευθύνσεων, έχει αρχίσει ένας «γόνιμος διάλογος» μεταξύ μουσείου και σχολείου. Υπό το πρίσμα σύγχρονων παιδαγωγικών κατευθύνσεων, ιδιαίτερη σημασία αποκτούν εσωτερικά κίνητρα και λιγότερο αυστηρές αξιολογικές διαδικασίες που τελούνται στα στενά όρια ενός παραδοσιακού σχολικού μαθήματος.

Με στόχο, λοιπόν, τη βιωματική και ενεργητική μάθηση, το Μουσείο αρχίζει να αποκτά περισσότερη φυσική σύνδεση με το Σχολείο και την εν γένει εκπαιδευτική διαδικασία (Χατζηνικολάου, 1997). Μέσα σε ένα πλαίσιο μάθησης που κινητοποιεί τους μαθητές να σκέπτονται, και να προβαίνουν σε πολύπλοκες αξιολογικές διεργασίες, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να πλησιάσουν τα αντικείμενα, να τα προσεγγίσουν και να ανοίξουν διάλογο με αυτά χρησιμοποιώντας κατά κύριο λόγο τις αισθήσεις τους.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον όσον αφορά την επίδραση των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων από την επαφή με το χώρο του μουσείου, παρουσιάζει η ομάδα των μαθητών που αντιμετωπίζει μια σειρά από δυσκολίες που τους εντάσσουν στην κατηγορία των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Στόχος είναι η εκπαιδευτική αξιοποίηση του μουσείου και η υπέρβαση πάσης φύσεως εμποδίων που δυσχεραίνουν την επαφή και κατά συνέπεια την αποκόμιση μιας σειράς από οφέλη.

Είναι γεγονός ότι οι επισκέψεις των μαθητών με αναπηρία στο μουσείο, συμβάλλουν στο άνοιγμα τους στην κοινωνία και στην προάσπιση του δικαιώματος των παιδιών αυτών για συμμετοχή σε όλες τις εκφάνσεις του κοινωνικού και πολιτιστικού γίγνεσθαι. Ένας σημαντικός παράγοντας που εγγυάται την επίτευξη των παραπάνω στόχων από τη μουσειακή συνάντηση είναι οι δεξιότητες του εκπαιδευτικού και ειδικότερα του εκπαιδευτικού ειδικής αγωγής. Μέσα από ανάλογες επιμορφωτικές δράσεις συμβάλλει ανάλογα ώστε η συνάντηση σχολείου

μουσείου να βελτιώσει την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης με κύρια χαρακτηριστικά της το σεβασμό στη διαφορετικότητα και στην παροχή ίσων ευκαιριών ανάπτυξης.

Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι χρειάζονται οι χώροι πολιτισμικής αναφοράς να βρίσκονται σε ετοιμότητα, να πληρούν δηλαδή τις προδιαγραφές που απαιτούνται, ώστε να διευκολύνεται η επίσκεψη των εμποδιζομένων ατόμων αποκομίζοντας τα πολλαπλά οφέλη που απορρέουν από τη συνάντηση των μαθητών με το χώρο του μουσείου.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα γνωρίσματα των μαθητών με αναπηρία αλλά και παράγοντες που διευκολύνουν την επικοινωνία τους με το χώρο του μουσείου οι μαθητές σταδιακά οδηγούνται στην ανακάλυψη, αποκάλυψη και εμπέδωση των γνώσεων και των πληροφοριών. Οι παράγοντες αυτοί θα αφορούν όχι μόνο την κτηριακή υποδομή αλλά και την επιμόρφωση του προσωπικού του μουσείου και το γενικότερο προσανατολισμό προς τη διαφορετικότητα.

Στόχος, λοιπόν, του σύγχρονου Μουσείου είναι η δημιουργία ενεργητικού κοινού, όπου η γνώση που θα παρέχεται δεν θα είναι στεία και κενή σημασίας αλλά ουσιαστική, ολοκληρωμένη, και κυρίως πολλαπλά αξιοποιήσιμη (Τζιαφέρη, 2005:35). Το άνοιγμα του σύγχρονου μουσείου προς την κοινωνία καλεί όλους τους πολίτες ανεξαιρέτως και χωρίς διακρίσεις να γίνουν μέτοχοι των ανεκτίμητων αξιών που απορρέουν από τα αντικείμενα του υλικού πολιτισμού που συνδέουν άρρηκτα τις τρεις χρονικές βαθμίδες : Παρελθόν – παρόν – μέλλον.

2.2. Ενοσιολογικός προσδιορισμός του όρου Μουσείο

«Το μουσείο είναι ένας χώρος που υπάρχουν πολλά αντικείμενα, που έφτιαξαν οι άνθρωποι και με τα οποία έζησαν μαζί τους στα παλιά τα χρόνια» (Βελισσαροπούλου, κ.ο., 1985, σελ. 21). Αυτή ήταν η απάντηση που δόθηκε από ένα πεντάχρονο παιδί, στην ερώτηση που του τέθηκε από τον παιδαγωγό Θανάση Ντινόπουλο, για το τι είναι μουσείο. Είναι γεγονός ότι η προσπάθεια εύρεσης ενός ορισμού, ο οποίος θα κάλυπτε τα μεγάλα παραδοσιακά μουσεία τέχνης και αρχαιολογίας, όπως το Λούβρο, τα μικρά λαογραφικά μουσεία, όπως στις Μηλιές Πηλίου, αλλά και τα μουσεία τεχνολογίας, επιστήμης, σχεδίου και ιστορίας, όπως το Powerhouse στο Σίδνεϊ, δεν αποτελεί καθόλου εύκολο εγχείρημα.

Μια αξιόλογη προσπάθεια εννοιολογικής διασάφησης του όρου πραγματοποιήθηκε από το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM), που συστάθηκε το 1946 από την UNESCO. Το ICOM ως «όργανο το οποίο ασχολείται με όλες τις λειτουργίες των μουσείων, την μελέτη τους

παγκοσμίως και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς» (Οικονόμου, 2003, σελ.1), όρισε το Μουσείο ως οργανισμό μόνιμο, χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα, υποταγμένο στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία. Είναι επίσης οργανισμός ανοικτός στο κοινό με σκοπό την κατανόηση της ιστορίας των αντικειμένων του υλικού πολιτισμού τα οποία δημιούργησαν οι κοντινοί και μακρινοί προγονοί του (6ο Περιφερειακό Σεμινάριο Καβάλας, 2002, σελ. 22).

Αν και ο παραπάνω ορισμός έχει γίνει αποδεκτός από πολλά κράτη παγκοσμίως, εθνικοί οργανισμοί ορισμένων χωρών έχουν κάνει τις δικές τους προτάσεις στην προσπάθεια να συμπεριλάβουν σε έναν κοινό ορισμό, όλες τις διαστάσεις της λειτουργίας ενός Μουσείου. Ειδικότερα, στο συνέδριο του 1984 που πραγματοποιήθηκε με πρωτοβουλία της Μεγάλης Βρετανίας, το Μουσείο ορίστηκε ως οργανισμός που συλλέγει, τεκμηριώνει, διαφυλάσσει, εκθέτει και ερμηνεύει υλικές μαρτυρίες και σχετικές πληροφορίες για δημόσιο όφελος (Οικονόμου, 2003, σελ. 18). Σε μια σύντομη σύγκριση των δύο εννοιολογικών προσδιορισμών του ICOM και του βρετανικού, διαπιστώνονται ομοιότητες με κυριότερες το μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα της λειτουργίας του Μουσείου και την έμφαση που αποδίδεται στο δημόσιο όφελος.

Αναφορικά με την ίδρυση Μουσείου στη νεότερη Ελλάδα, το πρώτο ελληνικό μουσείο ιδρύθηκε το Μάρτιο του 1829 στην Αίγινα και με τη μεταφορά της πρωτεύουσας στην Αθήνα, ιδρύθηκε το «Κεντρικόν Αρχαιολογικόν Μουσείον». Πολλά μουσεία στη διάρκεια του 19 ου αι. χρησιμοποιήθηκαν για καθαρά εθνικιστικούς σκοπούς. Στο ίδιο ιδεολογικό κλίμα κινήθηκε και το ελληνικό μουσείο (Ανδρέου,1996).

Στη σύγχρονη εποχή επιδιώκεται η ανάδειξη του Μουσείου σε έναν εκπαιδευτικό χώρο ανοιχτό και προσιτό σε όλους ο οποίος διαμορφώνει ιδέες αξίες και ενδιαφέροντα διαθέτοντας πολύπλευρες δυνατότητες και ποικιλόμορφο υλικό. Η εξέλιξη αυτή δεν είναι βέβαια τυχαία αλλά εναρμονίζεται με τις απαιτήσεις και τις νέες ανάγκες που προκύπτουν κατά καιρούς. Λαμβάνοντας υπόψη, λοιπόν, την παιδαγωγική διάσταση του Μουσείου, στόχος είναι η εξοικείωση των νέων με το χώρο του Μουσείου, η καλλιέργεια της αισθητικής και πολιτιστικής ευαισθησίας, η εξοικείωση των και η προσφορά κινήτρων στα παιδιά με σκοπό την κατανόηση, εκτίμηση και απόλαυση της τέχνης και των δημιουργημάτων της (Άλκηστις, 1995).

2.3. Μουσειακή Αγωγή και η παιδαγωγική διάσταση της λειτουργίας του Μουσείου

Στα τέλη του 19ου αι. η «κίνηση για την εκπαίδευση των εργατών» στη Γερμανία, προωθεί τα μουσεία ως ένα είδος εκπαιδευτηρίων του λαού. Κίνητρο γι' αυτήν την προσπάθεια στάθηκε η ολοένα αυξανόμενη βιομηχανοποίηση και αστικοποίηση μεγάλων μαζών του πληθυσμού. Οι υποστηρικτές της κίνησης θέλοντας να αποτρέψουν την αποξένωση του ανθρώπου από τις ρίζες του, πρότειναν την επαφή με την τέχνη, μέσω των μουσείων, θεωρώντας ότι μέσα από την τέχνη επανασυνδέεται ο άνθρωπος με τον ίδιο του τον εαυτό και βοηθιέται στην εξύψωση και βελτίωση της ηθικής και γενικότερης συμπεριφοράς του (Ανδρέου, 1996).

Οι προβληματισμοί αυτοί βρήκαν πρόσφορο έδαφος στην επιστήμη της Παιδαγωγικής, η οποία άρχισε να ασχολείται με ζητήματα και προβλήματα μουσειακής εκπαίδευσης καθώς επίσης και με ζητήματα διασύνδεσης του μουσείου με το σχολείο. Μια περισσότερη οργανωμένη προσπάθεια προσέγγισης του Μουσείου με το σχολείο άρχισε να διαφαίνεται μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, όπου επιδιώκεται η γεφύρωση του χάσματος μουσείου – σχολείου και η δημιουργία γόνιμου διαλόγου μεταξύ των δύο φορέων. Παρατηρείται, δηλαδή, ένα «άνοιγμα» των μουσείων προς την κοινωνία, τα σχολεία και άλλους φορείς (εκπαιδευτικούς και μη).

Παράλληλα, το ολοένα και αυξανόμενο ενδιαφέρον του κοινού για τα μουσεία και τους χώρους πολιτισμικής αναφοράς δημιουργεί γόνιμο διάλογο μεταξύ παιδαγωγικής και μουσειολογίας και συμβάλλει στη δημιουργία ενός νέου επιστημονικού πεδίου, της μουσειοπαιδαγωγικής. Ο νέος επιστημονικός τομέας με επιρροές από το χώρο της παιδαγωγικής, της ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας και της θεωρίας της επικοινωνίας οδηγεί σε επαναπροσδιορισμό των γενικών αρχών, του προσανατολισμού και των στόχων της εκπαίδευσης (Νάκου, 2001)

Λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις και τους προβληματισμούς που αρχίζουν να διατυπώνονται όσον αφορά μια πιο ουσιαστική και αποτελεσματική μάθηση, πολλά μουσεία ανά τον κόσμο αναθεωρούν και εμπλουτίζουν το ρόλο τους, στοχεύοντας στην προσέλκυση του κοινού και κυρίως νεότερων ομάδων πληθυσμού. Σε μια προσπάθεια προσέγγισης του σχολείου, μουσεία διαφόρων τύπων αρχίζουν να λειτουργούν εκπαιδευτικά προγράμματα επιχειρώντας να εντάξουν τους μαθητές τους σε κάποιο από αυτά. Λίγα μόνο δημόσια σχολεία καταφέρνουν να παρακολουθήσουν τα προγράμματα αυτά αφού οι δυνατότητες φιλοξενίας και τα αυστηρά χρονοδιαγράμματα δεν επιτρέπουν σε πολλά να επωφεληθούν από τις σχετικές

δράσεις..Σταδιακά, λοιπόν, και με κριτήρια την εκπαιδευτική τους αξία και την αναμφισβήτητη προσφορά τους στην εκπαίδευση, τα μουσεία αρχίζουν να αναγνωρίζονται ως σημαντικοί εξωσχολικοί χώροι μάθησης. Η έμφαση δίνεται στην απόκτηση εμπειριών μέσω των αισθήσεων ως βασική παράμετρος για την απόκτηση γνώσης.

Η αξία της άμεσης επαφής με τον κόσμο και τα αντικείμενα που τον περιβάλλουν, είχε ήδη τονιστεί κατά τον όψιμο μεσαίωνα και συγκεκριμένα από το 16 έως και τον 18^ο αιώνα, όπου οι θεωρητικές προσεγγίσεις των Francis Bacon (1561-1626), του Amos Comenius (1592-1670), του John Locke (1632-1704) και του Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), δίνουν έμφαση στη συμμετοχή των αισθήσεων και στην εμπειρική βίωση της πραγματικότητας (Hooper-Greenhill 1994a: 25-27, Parmentier 2007, Vogt 2008, Vieregk 2008). Έμφαση στην άμεση επαφή με τον υλικά αντικείμενα του περιβάλλοντος δίνει ομοίως και ο μεγάλος παιδαγωγός Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827) όπου οι παιδαγωγικές του θεωρίες στρέφονται στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού.

Στη συνέχεια, κατά το 19^ο και 20^ο αιώνα, αναδεικνύεται η ιδιαίτερη εκπαιδευτική σημασία των αντικειμένων του Μουσείου. Τα μουσειακά αντικείμενα αποκτούν εκπαιδευτική φυσιογνωμία και συνδέονται άρρηκτα με τη σχολική εκπαίδευση. Η εκπαιδευτική αξιοποίηση των αντικειμένων σχετίζεται με το κίνημα της προοδευτικής εκπαίδευσης με εκπροσώπους όπως η Ellen Key (1849-1926) και ο John Dewey (1859-1952) που προτείνουν τη σύνδεση του σχολείου με τη καθημερινότητα των παιδιών αναγνωρίζοντας τη συμβολή της επίσκεψης σε ένα Μουσείο στην προώθηση της προσωπικής δημιουργικότητας των μαθητών. (König 2002: 34- 35, Sauter 1994: 287).

Η προοδευτική εκπαίδευση που κάνει αισθητή την παρουσία της αποδίδει, δηλαδή, ιδιαίτερη σημασία στην εκπαιδευτική αξιοποίηση των μουσειακών χώρων. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η μάθηση λαμβάνει χώρα όχι σε ένα στείο από ερεθίσματα περιβάλλον αλλά στοχεύει στην βιωματική επαφή και επικοινωνία των παιδιών με τα ίδια τα αντικείμενα. Μέσα από τις νέες παιδαγωγικές θεωρίες και τους θιασώτες τους, αρχίζει να διαμορφώνεται και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του κλάδου της Μουσειοπαιδαγωγικής με το ενδιαφέρον να επικεντρώνεται στην προσέγγιση σχολικών ομάδων.

Οι βασικές αρχές του νέου αυτού κλάδου της Παιδαγωγικής, στηρίζονται στη θεωρία του Vygotsky ο οποίος εισήγαγε τη θεωρία του εποικοδομισμού και του αλληλεπιδραστικού χαρακτήρα της μάθησης. Σύμφωνα με τις βασικές αρχές της θεωρίας, η εκπαίδευση δεν πρέπει να στηρίζεται μόνο σε δασκαλοκεντρικές μεθόδους, όπου επιδιώκεται η κάλυψη της

συγκεκριμένης διδακτέας ύλης χωρίς να λαμβάνονται και να αξιοποιούνται οι ιδιαιτερότητες των παιδιών και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους.

Βασικό γνώρισμα, λοιπόν, της Μουσειακής εκπαίδευσης είναι ότι αντιμετωπίζει τα μουσειακά αντικείμενα ολιστικά χωρίς αυστηρές αξιολογικές διαδικασίες συνδέοντας τις εμπειρίες και τις γνώσεις του παιδιού με αυτά. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο επιτυγχάνεται ενεργητική μάθηση με εσωτερικά κίνητρα και όχι αυστηρές αξιολογικές διαδικασίες (Ζωγράφου – Τσαντάκη, 2000:27). Οι περισσότεροι παιδαγωγοί και κυρίως Η Μ. Μοντεσόρι, τόνισε τη δεκτικότητα του παιδιού στη γνώση κατά την ιδιαίτερη αυτή περίοδο της ζωής του ατόμου όπου η διδασκαλία ενός αντικειμένου είναι περισσότερο δεκτική και αφομοιώσιμη.

Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψη, τις δυνατότητες που έχει ένα παιδί να αφομοιώνει και να προσλαμβάνει διαρκώς νέες γνώσεις και πληροφορίες, τα παιδικά μουσεία προσφέρουν κίνητρα για ενεργητική μάθηση και συμμετοχή μέσα από δραστηριότητες όπως παιχνίδι ρόλων σε τομείς που ενδιαφέρουν τα παιδιά και έτσι ενεργοποιείται η συμμετοχή τους στη διαδικασία (Gardner, 2006:308).

Συμπερασματικά, το μουσείο προσφέρει πολύτιμες ευκαιρίες για την ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας των μαθητών. Οι εκπαιδευτικές ευκαιρίες που παρέχονται αποσκοπούν στην καλλιέργεια και των επτά μορφών ευφυΐας- νοημοσύνης του ανθρώπου (Ντολιοπούλου, 2001: 147-150). Σύμφωνα με τη θεωρία των πολλαπλών ευφύων (Gardner, 1983) κάθε άνθρωπος έχει μια σειρά μοναδικών γνωστικών μορφών που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τη γνωστική διαδικασία και όχι μόνο όσες συνδέονται με τη σχολική επιτυχία (Hein, 1998).

Σταδιακά, λοιπόν, καθίσταται εμφανής η διαφορά στη διαδικασία της μάθησης που παρατηρείται στο σχολείο και στο μουσείο, όσον αφορά τα κίνητρα των μαθητών. Στο σχολείο τα κίνητρα μάθησης είναι εξωτερικά και συνδέονται κυρίως με τη βαθμολογία, ενώ στο μουσείο είναι εσωτερικά καθώς η μαθησιακή διαδικασία ακολουθεί τη βιωματική μέθοδο, την προώθηση της προσωπικής δημιουργικότητας και τη δυνατότητα της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας (Lewalter 2012). Ο μουσειακός χώρος παρέχει επίσης δυνατότητες ανοιχτής και διαθεματικής προσέγγισης, που συμβάλλουν στη δόμηση ατομικών νοημάτων και στη διαφορετική οπτική προσέγγιση αφηρημένων και κλειστών εννοιών του αναλυτικού προγράμματος (Lewalter 2012).

2.4. Μουσειοπαιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών

Στη σύγχρονη εποχή οι εκπαιδευτικοί ως επαγγελματίες αφοσιωμένοι στην παροχή εκπαιδευτικού έργου, οφείλουν να βρίσκονται σε διαρκή διαδικασία ενημέρωσης με στόχο την συνεχή εξέλιξη και αυτοβελτίωση τους. Η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, ως μια δυναμική διαδικασία μέσα από την ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων και προσαρμογής στο περιβάλλον, συνιστά καθοριστικό παράγοντα της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου.

Η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών θα πρέπει να βασίζεται στη δημιουργία ανοικτού διαλόγου και επικοινωνίας τους με τους εκπαιδευτικούς οργανισμούς και την τοπική κοινωνία. Λαμβάνοντας υπόψη τα οφέλη της εκπαιδευτικής διαδικασίας που απορρέουν από την επαφή και επικοινωνία των μαθητών με τα Μουσεία, οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες με σκοπό την εξοικείωσή τους με τον χώρο του μουσείου ως χώρου μάθησης και ψυχαγωγίας

Στόχος είναι οι μαθητές να αποκτήσουν μια βιωματική προσέγγισης της πραγματικότητας μέσα από την επαφή τους με τα αντικείμενα του υλικού κόσμου, ώστε κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψης στο χώρο του μουσείου, το ενδιαφέρον και η προσοχή να διατηρούνται αμείωτα και σε υψηλό βαθμό. Απώτερος στόχος είναι η ανάπτυξη ενός αναστοχαστικού μοντέλου προσέγγισης της διδασκαλίας, το οποίο θα συμβάλει στην αναθεώρηση κυρίαρχων πρακτικών, παραδοχών και κριτηρίων, όπως είναι η αυθεντία του εκπαιδευτικού και η ταύτιση της μόρφωσης με το μυαλό που συσσωρεύει γνώσεις.

Μέσω της συμμετοχής σε σχετικές επιμορφωτικές δραστηριότητες που αφορούν τη μουσειακή κατάρτιση, οι εκπαιδευτικοί οδηγούνται στην αυτοβελτίωση υιοθετώντας παραδοχές ότι η εκπαιδευτική διαδικασία δεν θα πρέπει να περιορίζεται αυστηρώς και μόνο στη παροχή στείρων γνώσεων αλλά στην κατανόηση σχέσεων μεταξύ των αντικειμένων που διερευνώνται (Lipmann, 2003). Σε ένα τέτοιο πλαίσιο μάθησης, οι μαθητές αναδεικνύονται σε άτομα με κριτική ικανότητα, αναστοχαστική διάθεση και κριτικό πνεύμα. Αυτή η διαδικασία μπορεί να οδηγήσει σε μια αλλαγή της μορφωτικής σχέσης εκπαιδευτικού-μαθητή, ώστε ο εκπαιδευτικός να παρακινεί τους μαθητές στη σύλληψη της ουσίας των πραγμάτων, στην αναζήτηση και την έρευνα, να διευκολύνει τη μαθησιακή διαδικασία, να εμπνέει και ταυτόχρονα να αυτοαναιρείται χάριν της επιδιωκόμενης αυτονομίας και υπευθυνότητας του μαθητή (Postic, 1998).

Μια αξιόλογη προσπάθεια επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε θέματα μουσειακής εκπαίδευσης πραγματοποιήθηκε με το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ- Εκπαίδευση και Πολιτισμός» που είχε ως στόχο την ανάδειξη της πολιτιστικής διάστασης της εκπαίδευσης. Εφαρμόστηκε πειραματικά την περίοδο 1995-2001 σε 92 Δημοτικά Σχολεία (86 δημόσια και 6 ιδιωτικά) στην Ελλάδα και 2 Δημοτικά Σχολεία στην Κύπρο (Λευκωσία και Λεμεσό). Εφαρμόστηκε ως κοινό πρόγραμμα δράσης του ΥΠΕΠΘ και του ΥΠΠΟ με φορέα υλοποίησης τη Γενική Γραμματεία Επιμόρφωσης Ενηλίκων (Παϊζης- Θεοδωρίδης, 2000).

Στόχος του επιμορφωτικού προγράμματος «ΜΕΛΙΝΑ» υπήρξε, μέσα από την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, η προσέγγιση του μουσείου από τη σχολική κοινότητα μέσα από δράσεις που προωθούν την επικοινωνία και την δημιουργικότητα. Η εφαρμογή του προγράμματος προέβλεπε την πραγματοποίηση επισκέψεων σε πολιτισμικούς και ιστορικούς χώρους ώστε η σχολική κοινότητα να έλθει σε επαφή με την τέχνη και τη δημιουργήματά της. Ως στόχοι της δράσης τέθηκαν: α) ανάπτυξη δεξιοτήτων και καλλιτεχνικής έκφρασης β) ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπροσωπικής επικοινωνίας μέσα από την καλλιτεχνική έκφραση και γ) ανάπτυξη πολιτισμικής συνείδησης (Γούσης, 1994).

Η μουσειοπαιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών μπορεί να προσφέρει εναλλακτικούς τρόπους θέασης της εκπαίδευσης μέσα από τη βιωματική της διάσταση. Η διαδικασία αυτή θέτει σε νέες βάσεις την εκπαιδευτική διαδικασία και προωθεί μια αμφίδρομη σχέση εκπαιδευτικού – μαθητή με κύρια χαρακτηριστικά την ανατροφοδότηση και την διευκόλυνση της μαθησιακής διαδικασίας.

2.5. Ειδικές Εκπαιδευτικές ανάγκες: Ορισμός και χαρακτηριστικά

Η έννοια της αναπηρίας ως έννοια σύνθετη και πολύπλοκη, συναντάται σ' όλο τις εκφάνσεις της καθημερινότητας από το εκπαιδευτικό και κοινωνικό έως το οικονομικό και επαγγελματικό επίπεδο. Το ζήτημα της αναπηρίας αποτελεί ένα από τα πλέον πολυσυζητημένα και επίκαιρα κοινωνικά θέματα με εννοιολογικό προσδιορισμό που παρουσιάζει διαφοροποιήσεις από χώρα σε χώρα.

Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται προκειμένου να προσδιορίσουν με ακρίβεια την έννοια της αναπηρίας, διαφοροποιούνται ανάλογα με τον φορέα που σχετίζεται η έννοια. Για παράδειγμα, άλλα κριτήρια χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό της αναπηρίας στην εκπαίδευση και άλλα για παράδειγμα για την Τρίτη ηλικία (Ζώνιου-Σιδέρη, 1998). Οι δυσκολίες που παρατηρούνται στην εύρεση ενός ορισμού αντιπροσωπευτικού του όρου

αναπηρία οφείλεται σε αυτό ακριβώς το γεγονός, στην πολυπλοκότητα την αοριστία και τη γενικότητα με την οποία αντιμετωπίζεται.

Σύμφωνα με την εννοιολογική προσέγγιση που δόθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας το 1976 παρατηρείται διάκριση μεταξύ των όρων βλάβη, ανικανότητα και μειονέκτημα. Ειδικότερα, ως «άτομα με ειδικές ανάγκες» καλούνται αυτά που παρουσιάζουν λειτουργικές βλάβες, ανικανότητες, αδυναμίες, αναπηρίες ή συνδυασμό αυτών π.χ. παραπληγικοί, τετραπληγικοί, τυφλοί, κωφοί, άτομα με κινητικές αναπηρίες κ.λπ.

Υπάρχει επίσης ο χαρακτηρισμός «εμποδιζόμενα άτομα» στον οποίο εντάσσονται άτομα με ειδικές ανάγκες, έγκυοι, υπερήλικες κ.λπ. και γενικώς άτομα που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες στην αυτόνομη διαβίωση και διακίνηση, εξαιτίας εσφαλμένου ή παρωχημένου σχεδιασμού κτηρίων, μέσων μαζικής μεταφοράς, εργονομίας εγκαταστάσεων και διαμόρφωσης κοινωφελών χώρων (Πολυχρονίου, 2004).

Σύμφωνα με το νόμο Ν.2817/2000, ως Άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ορίζονται εκείνα τα οποία αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες μάθησης και προσαρμογής εξ αιτίας σωματικών, διανοητικών, ψυχολογικών, συναισθηματικών και κοινωνικών ιδιομορφιών». (Νόμος 2718, 2000). Συμπληρωματικά, ο Νόμος 94 142/1985 των U.S.A, αναφέρει σχετικά ότι «Ειδική αγωγή σημαίνει ειδικά σχεδιασμένη διδασκαλία που υποστηρίζεται ή μπορεί να υποστηρίζεται από ειδικά προγράμματα υποστηρικτικών υπηρεσιών και μπορεί να παρέχεται σε κατάλληλα διαρρυθμισμένους και εξοπλισμένους χώρους για την ικανοποίηση των ειδικών αναγκών του παιδιού».

Σε παγκόσμιο επίπεδο, ο όρος χρησιμοποιείται με παραλλαγές. Έτσι προβάλλονται ερμηνείες όπως «μαθησιακές δυσκολίες» (learning difficulties) ή «παιδιά με ειδικές ανάγκες» (children with learning difficulties). Τα χαρακτηριστικά των παιδιών αυτών θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν με βάση τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν σε α) νοητική ανεπάρκεια ή ανωριμότητα, β) ιδιαίτερα σοβαρά προβλήματα όρασης ή ακοής, γ) προβλήματα λόγου ή ομιλίας, δ) σοβαρά νευρολογικά ή ορθοπεδικά ελαττώματα ή προβλήματα υγείας, ε) ειδικές δυσκολίες στη μάθηση, όπως δυσλεξία, στ) σύνθετες γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές δυσκολίες και όσα παρουσιάζουν αυτισμό και άλλες διαταραχές ανάπτυξης. (Δροσινού, 2001).

Λαμβάνοντας υπόψη, λοιπόν, τις διαφορετικές κατευθύνσεις και εννοιολογικές τοποθετήσεις αναφορικά με το θέμα της αναπηρίας διαπιστώνεται μια δυσκολία προσέγγισης

και ακριβούς προσδιορισμού του όρου. Η δυσκολία αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι η Ειδική Αγωγή είναι ένα «σύνθετο εγχείρημα που μπορεί να οριστεί και να αξιολογηθεί από ποικίλες οπτικές» (νομοσχέδιο Ειδικής αγωγής-άρθρο 1). Από νομοθετικής σκοπιάς, « η Ειδική Αγωγή ορίζεται ως ένα σύνολο παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών στους μαθητές με αναπηρία και διαπιστωμένες ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η πολιτεία δεσμεύεται να

Συμπερασματικά, ο ρόλος της πολιτείας στην προστασία των ατόμων με αναπηρία είναι αδιαμφισβήτητος. Η πολιτεία ως θεσμικό όργανο στην υπηρεσία του πολίτη οφείλει να κατοχυρώνει και να αναβαθμίζει διαρκώς τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης ως αναπόσπαστο μέρος της υποχρεωτικής και δωρεάν δημόσιας παιδείας. Οφείλει, ομοίως, να μεριμνά για την παροχή δωρεάν δημόσιας ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης στους αναπήρους όλων των ηλικιών και για όλα τα στάδια και τις εκπαιδευτικές βαθμίδες». (άρθρο 1, Νόμος 3699/2008). Άλλωστε, μια πολιτεία που φροντίζει και μεριμνά πρωτίστως για τους αδύναμους πολίτες της λαμβάνοντας όλα εκείνα τα μέτρα που θα τους διασφαλίσουν έναν όσο το δυνατόν αξιοπρεπή βίο, προοδεύει και εξελίσσεται στον ύψιστο βαθμό.

2.6. Μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες: σχεδιασμός και οφέλη

Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων κεντρίζει ολοένα και περισσότερο το ενδιαφέρον του ευρύτερου κοινού για το μουσείο. Στην Ελλάδα η προσπάθεια αυτή βρίσκει έκφραση στη δεκαετία του '70 κυρίως μέσα από τις προσπάθειες των ιδιωτικών Μουσείων (Μουσείο Μπενάκη, Μουσείο Γουλανδρή κ.ά) με την οργάνωση και εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Τα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα έχουν παιδοκεντρικό χαρακτήρα και είναι σχεδιασμένα με γνώμονα τις ανάγκες του παιδιού. Διαφοροποιούνται, ωστόσο, από την τυπική εκπαίδευση ως προς τα χαρακτηριστικά τους και ως προς την ευελιξία τους. Ο παιδοκεντρικός τους χαρακτήρας εστιάζει στο πώς κάθε παιδί προσεγγίζει τα εκθέματα και αλληλεπιδρά με αυτά και όχι τόσο στην γνώση που θα αποκτηθεί, όπως συμβαίνει στην τυπική εκπαίδευση. Επιπλέον οι εκπαιδευτική συμμετέχουν σε τυπικές και άτυπες μορφές μάθησης αξιοποιώντας παράλληλα όλα εκείνα τα μέσα και τις πρακτικές, αναθεωρώντας και μετασχηματίζοντας την οπτική τους (Mezirow, 2000).

Στόχος των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων συνεπώς, παραμένει η παροχή κινήτρων για δημιουργική ενασχόληση και επικοινωνία με τα μουσειακά εκθέματα, ώστε ο

μαθητής να αντιληφθεί το μουσείο ως χώρο ερμηνείας που θα του προσφέρει όχι μόνο αισθητική απόλαυση αλλά και ψυχική - συναισθηματική καλλιέργεια.

Συνεπώς, η υλοποίηση ευέλικτων μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων παρέχει στους μαθητές ανεκτίμητα οφέλη και κυρίως τη δυνατότητα θέασης των πολιτισμικών χώρων και αγαθών, μέσα από διαδικασίες βιωματική προσέγγισης και προσωπικής εμπλοκής με βάση τα ενδιαφέροντά και τις δυνατότητές τους (Δεληγιάννης, 1999)

Αναφορικά με τα συμμετοχή παιδιών με αναπηρία σε μουσειακά προγράμματα υποστηρίζεται ότι προκειμένου η διαδικασία να είναι αποτελεσματική και ουσιώδης απαιτείται «ιδιαιτέρη» μεταχείριση, «ειδική» εκπαίδευση, «ειδικούς» εκπαιδευτικούς και άλλους επιστήμονες με «ειδικές» μεθόδους. Ωστόσο, αν ληφθούν υπόψη παράγοντες που διευκολύνουν τους μαθητές να επωφεληθούν από την επαφή τους με το μουσείο, η συμμετοχή τους μουσειακά προγράμματα συνιστά μια αξιόλογη εμπειρία με ποικίλα οφέλη για τους μαθητές.

Στόχος από τη συμμετοχή μαθητών με αναπηρίες σε σχετικές δράσεις, παραμένει η ολόπλευρη εκπαίδευση και η ενίσχυση της δημιουργικότητας και έκφρασης τους. Στην περίπτωση αυτή, η επιμόρφωση σε θέματα μουσειακής εκπαίδευσης θα πρέπει να προσανατολίζεται στους ειδικούς παιδαγωγούς. Οι ίδιοι ως ειδικοί επαγγελματίες οι οποίοι κατέχουν συγκεκριμένες γνώσεις και τεχνικές θα συμβάλλουν ώστε η επίσκεψη παιδιών με αναπηρία σε ένα μουσείο να αξιοποιεί όλες τους τις δυνατότητες και να βιώνεται ως εμπειρία μοναδική και ανεπανάληπτη.

Ακόμης ένας παράγοντας που θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη κατά το σχεδιασμό μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων που να απευθύνονται σε μαθητές με αναπηρία είναι η λήψη σχετικών μέτρων από το μουσείο ώστε να πληροί μια σειρά από προϋποθέσεις. Ο σχεδιασμός μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων που απευθύνεται σε παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες θα πρέπει να βασίζεται σε μια σειρά από ερωτήματα που λειτουργούν ως δείκτες σε μια τέτοια περίπτωση (Booth & Ainscow, 2000).

Κατά συνέπεια, σημαντικά ερωτήματα θα πρέπει να απασχολούν όσους αναλάβουν ένα τόσο δύσκολο εγχείρημα ώστε ο ανάλογος σχεδιασμός να λαμβάνει υπόψη του όλους εκείνους τους παράγοντες που εγγυώνται την επιτυχία του εγχειρήματος. Για παράδειγμα, το μουσείο είναι σχεδιασμένο ώστε να απευθύνεται σε όλους τους χρήστες ανεξαιρέτως; Οι εργαζόμενοι ενός μουσείου είναι καταρτισμένοι και ενημερωμένοι επαρκώς σε θέματα που αφορούν τη διαφορετικότητα; Λαμβάνονται υπόψη θέματα προσβασιμότητας των παιδιών με αναπηρία στο εν λόγω μουσείο; (Ελληνικό Παιδικό Μουσείο, 2011, σελ. 119).

Το μουσείο, λοιπόν, που απευθύνεται σε παιδιά με ή χωρίς ειδικές ανάγκες θα πρέπει να πληροί ορισμένες κατευθυντήριες γραμμές, ώστε η επικοινωνία και επαφή των παιδιών με το μουσείο να βιώνεται με μοναδικό και ανεπανάληπτο τρόπο. Η μουσειακή εμπειρία θα πρέπει να τροφοδοτεί τους μαθητές με ερεθίσματα που θα προάγουν την ανάπτυξη κριτικής σκέψης, θα κινητοποιούν την περιέργεια και τη φιλομάθεια. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η «παραδοσιακή» ή αλλιώς καθ' έδρας διδασκαλία λαμβάνει νέες διαστάσεις καθιστώντας την διαδικασία της μάθησης περισσότερο ενδιαφέρουσα και αποτελεσματική για τους μαθητές (πχ. προβολή διαφανειών, αναφορά βιωματικών εμπειριών, διαμορφωμένες ερωτήσεις και τη συζήτηση, κ.λπ.) εφόσον αξιοποιούνται τεχνικές που δίνουν έμφαση στην βιωματική προσέγγιση των θεμάτων που διδάσκονται.

Είναι γεγονός ότι τα περισσότερα Ελληνικά μουσεία δεν ακολουθούν μια συγκεκριμένη πολιτική όσον αφορά τα εκπαιδευτικά προγράμματα για Άτομα με Ειδικές Ανάγκες αν και το θέμα της αναπηρίας είναι πάντα επίκαιρο για μια πιο δίκαιη και ισότιμη αντιμετώπιση στα πλαίσια μιας προοδευτικής κοινωνίας. Ωστόσο, η διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων για εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν παιδιά με αναπηρίες μπορεί να χαρακτηριστεί ως δύσκολη, διότι η ηλικία, οι πρότερες εμπειρίες από επισκέψεις σε μουσεία, οι λόγοι επίσκεψης, η σχέση τους με τα εκθέματα, ο βαθμός αναπηρίας, αλλά και οι ιδιαίτερες ανάγκες οδηγούν σε διαφορετικές προσεγγίσεις των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Ττα οφέλη που απορρέουν για τα ΑμεΑ μέσα από τη συμμετοχή τους στα προγράμματα που υλοποιεί ένα μουσείο που απευθύνεται σε αυτά είναι αναρίθμητα. Μέσα από τη συμμετοχή τους σε μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα τα παιδιά μαθαίνουν την αξία της συνεργασίας και της συμμετοχής σε ομάδες . Το μουσείο λειτουργεί ως χώρος κοινωνικοποίησης, ειδικά για παιδιά με αναπηρίες και δημιουργείται αίσθημα ψυχικής πληρότητας και ικανοποίησης. Ενισχύεται επίσης το αίσθημα της συλλογικότητας ενώ παράλληλα Βελτιώνεται η αυτοπεποίθησή τους αναπτύσσοντας νέες δεξιότητες.

Συμπερασματικά, το άνοιγμα του σύγχρονου μουσείου προς τη διαφορετικότητα είναι μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα μουσεία στη σύγχρονη εποχή. Ο έντονος κοινωνικός, εκπαιδευτικός και ψυχαγωγικός χαρακτήρας του σύγχρονου μουσείου οφείλει να συμβάλλει στην προώθηση και στη διευκόλυνση της σύναψης σχέσεων μεταξύ διαφορετικών ομάδων και ατόμων, συνιστώντας ταυτόχρονα έναν χώρο ψυχαγωγίας, μάθησης και αποδοχής του διαφορετικού (Ρούπα,2014,σελ.25).

2.7. Δυνατότητες πρόσβασης ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς

Τα μουσεία αποτελούν χώρους με ιδιαίτερη πολιτισμική βαρύτητα και με σημαντική εκπαιδευτική και κοινωνική διάσταση. Η πρόσβαση όλων των ανθρώπων στα πολιτισμικά αγαθά είναι αναφαίρετο δικαίωμα που διασφαλίζει ταυτόχρονα τη συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή και την κοινωνική ένταξη του ατόμου

Στη σύγχρονη εποχή έχει αρχίσει να απασχολεί έντονα το ζήτημα της προσβασιμότητας ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς όπως είναι τα μουσεία, τα μνημεία και οι αρχαιολογικοί χώροι. Ένας από τους σημαντικότερους στόχους του σύγχρονου μουσείου παραμένει η εξυπηρέτηση των αναγκών όλων των επισκεπτών του, δηλαδή η ένταξη και η συμμετοχή όλων των κοινωνικών ομάδων στις δραστηριότητές του χωρίς να εξαιρεί κάποια μερίδα κοινού. σύμφωνα με τον κώδικα δεοντολογίας του ICOM: κάθε μουσείο πρέπει να επιτρέπει στην κοινότητα, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων και ειδικών ομάδων που την αποτελούν, τη δυνατότητα να εμπλέκονται ενεργά στις δραστηριότητές του και να υποστηρίζουν τους στόχους και την πολιτική του

Αναφορικά με την έννοια της πρόσβασης διαπιστώνεται ότι πρόκειται για έναν πολυδιάστατο όρο που μπορεί να αναφέρεται στη φυσική, αισθητηριακή, διανοητική, αλλά και στην οικονομική, πολιτισμική πρόσβαση, στην πρόσβαση στην πληροφορία, στη λήψη αποφάσεων, κ.λπ. (Dodd & Sandell 1998). Επίσης, με την έννοια «προσβασιμότητα», νοείται το χαρακτηριστικό του περιβάλλοντος, που επιτρέπει σε όλους τους πολίτες χωρίς διακρίσεις φύλου, ηλικίας και λοιπών χαρακτηριστικών (σωματική διάπλαση, δύναμη, αντίληψη κ.λπ.) να μπορούν αυτόνομα, με ασφάλεια και με άνεση να 50 Α. Ο. Konare, (1991), «Preface», Fondation de France/ICOM, *Museum Without Barriers: A new deal for disabled people*, London: Butler & Tanner Ltd: xiii 51 Ε. Αντζουλάτου – Ρετσίλα, (2005). Εφόσον πρόκειται για μια πολυδιάστατη έννοια, είναι επόμενο, διαφορετικοί άνθρωποι να έρχονται αντιμέτωποι και με διαφορετικούς φραγμούς πρόσβασης σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς όπως είναι για παράδειγμα τα μουσεία.

Η έννοια της πρόσβασης, λοιπόν, με την πολυδιάστατη φύση της δημιουργεί νέες κατευθύνσεις και δυναμικές στις οποίες τα μουσεία θα πρέπει να ανταποκριθούν κάνοντας σημαντικά βήματα όσον αφορά τη διευκόλυνση της πρόσβασης ατόμων με αναπηρία. Στη χώρα μας αλλά και σε διεθνές επίπεδο έχουν συντελεστεί σημαντικά βήματα για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία με διαφορές, όσον αφορά το είδος και την ποικιλία των σχετικών διευκολύνσεων, δράσεων και παροχών (EBU 2012· Νάκου 2010· Sandell & Dodd 2010·Τσιτούρη 2005).

Υπό την επίδραση των νέων κατευθύνσεων ολοένα και περισσότερα μουσεία εντάσσουν στην πολιτική τους τη δημιουργία ενός προσβάσιμου περιβάλλοντος το οποίο θα πρέπει να υπόκειται σε βασικές αρχές και πρακτικές. Οι πρακτικές αυτές θα πρέπει να αφορούν εκτός από το περιβάλλον του μουσείου το οποίο θα πρέπει να είναι κατάλληλα διαμορφωμένο και τη χρήση επικοινωνιακών μέσων και εργαλείων αλλά και την αξιοποίηση σύγχρονων τεχνολογιών. Δυστυχώς, μέχρι σήμερα, η έννοια της προσβασιμότητας αντιμετωπίζεται από την πλειονότητα των μουσειακών οργανισμών μόνον από τεχνικής απόψεως. Έτσι, η έννοια της προσβασιμότητας εξαντλείται στην αρχιτεκτονική, χωροταξική διαμόρφωση του χώρου και σε έναν αισθητικό ευπρεπισμό, παρακάμπτοντας και καταλύοντας τον παράγοντα της λειτουργικότητας και της επικοινωνίας, δηλαδή την ίδια την ουσία της προσβασιμότητας και κατ' επέκταση του σύγχρονου μουσειακού οργανισμού.

Οι πρωτοβουλίες μουσείων σε διεθνές επίπεδο αλλά και στη χώρα μας για την διευκόλυνση της πρόσβασης καταδεικνύουν τις προθέσεις των μουσείων να συμπεριλάβουν στο κοινό τους άτομα με αναπηρίες αλλά και τις δυσκολίες που εξακολουθούν να υπάρχουν στο ζήτημα αυτό. Είναι γεγονός ότι η διασφάλιση της πρόσβασης των Αμεα βρίσκεται πλέον στις άμεσες προτεραιότητες των μουσείων και για το λόγο αυτό παρατηρούνται αξιόλογες προσπάθειες όσον αφορά τη λήψη μέτρων που θα συμβάλλει μεταξύ άλλων σε μια όσο το δυνατόν πιο απρόσκοπτη είσοδο των ατόμων με αναπηρία στα μουσεία.

Συνεπώς, η αναγνώριση των δικαιωμάτων των Αμεα με διεθνείς συμβάσεις, η σχετική νομοθεσία αλλά και οι εξελίξεις που έχουν συντελεστεί σε όλα τα επίπεδα, δεν θα μπορούσαν να μην επηρεάσουν και τους χώρους πολιτιστικής, κοινωνικής και εκπαιδευτικής αξίας όπως είναι τα μουσεία. Ωστόσο, παρά τις αξιόλογες και συστηματικές προσπάθειες, είναι γεγονός ότι τα άτομα με αναπηρία εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν ποικίλους φραγμούς πρόσβασης στα μουσεία (EBU 2012· Weisen 2008).

Σε μια κοινωνία που εξελίσσεται με ταχύτατους ρυθμούς, τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν ποικίλους φραγμούς πρόσβασης στα μουσεία οι οποίοι είναι «πολυδιάστατοι», «αλληλοεξαρτώμενοι» και «ρευστοί» (Weisen, 2008:247) Ωστόσο, η διευκόλυνση της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία μπορεί να πραγματοποιηθεί με πιθανές χρήσιμες προσαρμογές που θα διευκολύνουν την εξυπηρέτησή τους καθώς η ομάδα των ατόμων με αναπηρίες παρουσιάζει διαφοροποιήσεις και για το λόγο αυτό ένας ανάλογος σχεδιασμός θα πρέπει να βασίζεται στις εξής κατηγορίες ατόμων

- ☐ Άτομα με κινητικές αναπηρίες (τα άτομα αυτά χρησιμοποιούν βοηθητικά μέσα για διευκόλυνση της κίνησής τους).
- ☐ Άτομα με αισθητηριακές αναπηρίες (πρόκειται για άτομα με δυσκολία στην όραση (ολικά ή μερικά τυφλοί) και για άτομα με δυσκολία στην ακοή (άτομα με κώφωση ή βαρηκοΐα).
- ☐ Άτομα με δυσκολία στην αντίληψη και επικοινωνία (στην κατηγορία αυτή ανήκουν άτομα με νοητική υστέρηση ή μειωμένη αντίληψη).

Οι παραπάνω κατηγορίες ατόμων ενδέχεται να αντιμετωπίζουν δυσκολίες που αφορούν είτε τη λειτουργικότητά τους είτε κινητικές δυσκολίες είτε αισθητηριακές βλάβες ή πνευματικές μειονεξίες. (London: Resource, 2001, p. 30.) Για παράδειγμα όταν ένα άτομο με κάποια μορφή κινητικής δυσκολίας, χωρίς να συνοδεύεται από άλλη φυσική μειονεξία, όπως π.χ. νοητική υστέρηση, επιχειρήσει να επισκεφθεί ένα μουσείο, πολλές φορές καλείται να υπερπηδήσει εμπόδια που του στερούν την άνετη περιήγησή στο μουσείο

Στόχος, λοιπόν, είναι η άρση των αρχιτεκτονικών εμποδίων, καθιστώντας τους χώρους προσέγγισης των Αμεα άνετους, ασφαλείς και προσιτούς τηρώντας παράλληλα διεθνείς κανονισμούς Ένας παράγοντας που θα πρέπει για παράδειγμα να ληφθεί σοβαρά υπόψη κατά το σχεδιασμό είναι η κτιριακή υποδομή ώστε να διασφαλίζεται η φυσική πρόσβαση και η αυτονομία σε ένα ικανοποιητικό βαθμό, των ατόμων αυτών στο μουσειακό χώρο. Συνεπώς, μια τουλάχιστον είσοδος του κτιρίου, κατά προτίμηση η κύρια, πρέπει να είναι κατάλληλη για χρήστες αναπηρικού αμαξιδίου ή αν υπάρχει κλίμακα θα πρέπει να τοποθετείται ράμπα κεκλιμένου επιπέδου αντιστοιχισμένο και σταθερό δάπεδο ενώ σε όλους τους κοινόχρηστους χώρους θα πρέπει να εξασφαλίζεται η ελεύθερη διέλευση των αναπηρικών αμαξιδίων.

Επιπλέον στις προδιαγραφές ενός προσβάσιμου από όλους μουσείου θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται η κατασκευή ειδικού ανελκυστήρα με συγκεκριμένες προδιαγραφές. Απαραίτητοι είναι επίσης και η διαμόρφωση κατάλληλα διαμορφωμένων χώρων υγιεινής που να είναι λειτουργικοί για Αμεα. Ομοίως, όσον αφορά τον εκθεσιακό χώρο, τόσο η χωροθέτηση όσο και η παρουσίαση των εκθεμάτων θα πρέπει να εξασφαλίζουν την ευκολία θέασης, αλλά και την επάρκεια επάρκεια χώρου για άνετη περιστροφή και ελιγμούς των αμαξιδίων. Παράγοντες που επίσης θα πρέπει να ληφθούν υπόψη για τη διευκόλυνση της θέασης των αντικειμένων είναι ευανάγνωστες λεξάντες των αντικειμένων αλλά και χρήση αν είναι δυνατόν ακουστικού εξοπλισμού που θα παρέχει δυνατότητες αυτόματης ξενάγησης για τα εκθέματα

Με βάση τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι η πρόσβαση έχει πολυδιάστατη φύση και ως εκ τούτου χρειάζονται διεπιστημονική προσέγγιση και συνεργασία φορέων ώστε να διασφαλίζεται στο μέγιστο βαθμό αναιρώντας πιθανούς φραγμούς. Στόχος είναι η δημιουργία ενός καθολικού μουσείου «Μουσείο για όλους» (Coxall 2006). Συνεπώς το θέμα της πρόσβασης πρέπει να προσεγγιστεί από διαφορετικούς επιστημονικούς τομείς και με τη συμμετοχή διδασκόντων διαφορετικών ειδικοτήτων.

Σημαντικός παράγοντας θεωρείται η επιμόρφωση του προσωπικού με στόχο την ανάπτυξη πρακτικών που θα εγγυηθεί τη βελτίωση της πρόσβασης στα μουσεία και σε χώρους πολιτισμού. Είναι γενικότερα αποδεκτό ότι η επιμόρφωση του προσωπικού των μουσείων σε αυτά τα θέματα συμβάλλει, μεταξύ άλλων, στην άρση προκαταλήψεων και στη μείωση φραγμών πρόσβασης που συνδέονται με στάσεις και συμπεριφορές που συνδέονται με στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Συνοψίζοντας, η έννοια της προσβασιμότητας αφορά στο βασικό και αναφαίρετο δικαίωμα κάθε ανθρώπου να έχει αυτόνομη και άνετη πρόσβαση στη χρήση των παρεχόμενων υποδομών, υπηρεσιών και αγαθών κάθε είδους, χωρίς να υπόκειται σε διακρίσεις Συγκεκριμένα, δεν αρκεί τα άτομα με αναπηρίες απλά να έχουν φυσική πρόσβαση σε μουσειακούς χώρους και χώρους τέχνης αλλά να έχουν ουσιαστική και δημιουργική διάδραση με τον εκάστοτε χώρο, εξάλλου ελάχιστοι μπαίνουν στη διαδικασία να επισκεφτούν ένα μουσείο με μόνο στόχο να θαυμάσουν την αρχιτεκτονική του, αντίθετα, οι περισσότεροι επισκέπτες επιδιώκουν την επαφή με το πολιτισμικό κεφάλαιο που αυτό διαφυλάττει.

2.8. Οργάνωση της επίσκεψης στο Μουσείο: Σχεδιασμός και υλοποίηση

Όπως αναφέρθηκε και πρωτίτερα, το μουσείο λειτουργεί ως μέσο διαπαιδαγώγησης, διαμόρφωσης στάσεων αξιών, αλλά και ως μέσο σύνδεσης του παρόντος με το παρελθόν. Τα οφέλη από την επαφή των μαθητών με αυτό είναι αδιαμφισβήτητα και παρουσιάζουν ποικιλία. Για το λόγο αυτό, ολοένα και περισσότερα σχολεία εκδηλώνουν ενδιαφέρον για την οργάνωση μιας επίσκεψης σε κάποιο μουσείο της περιοχής τους.

Είναι γεγονός, ότι μια άρτια οργανωμένη επίσκεψη στο μουσείο, από παιδαγωγικής άποψης, μπορεί να προσφέρει πολλαπλά οφέλη στους μαθητές. Ωστόσο, προκειμένου οι μαθητές να είναι σε θέση να ωφελούνται στο μέγιστο βαθμό από την επαφή τους με το μουσείο, ο προγραμματισμός που αφορά την επίσκεψη ενός σχολείου στο μουσείο, θα πρέπει να στηρίζεται σε μια καλά οργανωμένη δράση. Η άρτια οργάνωση επιτρέπει τους μαθητές να έρθουν σε επαφή με το χώρο και τα αντικείμενα, να αναπτύξουν εναλλακτικούς τρόπους

θέασης της τέχνης και των αντικειμένων της, να επικοινωνήσουν με αυτά και να αναπτύξουν δεξιότητες που μέχρι πρότινος αγνοούσαν ότι διέθεταν.

Μια σωστά οργανωμένη επίσκεψη προκειμένου να έχει όσο το δυνατόν καλύτερα αποτελέσματα θα πρέπει να στηρίζεται στην «εκπαίδευση του βλέμματος» (Χρυσουλάκη, 1997). Με την έννοια αυτή νοείται η απόκτηση συγκεκριμένων δεξιοτήτων που θα επιτρέψουν στο μαθητή να επικοινωνήσει με τα αντικείμενα και να οδηγηθεί στην αισθητική τους απόλαυση όχι μόνο τη δεδομένη χρονική στιγμή που είναι παιδί ή έφηβος αλλά και ως αυριανός πολίτης κάθε φορά που θα επανέρχεται στο χώρο του μουσείου.

Είναι γεγονός ότι τα Μουσεία προσφέρουν εμπειρίες που βασίζονται στην επαφή με τα πραγματικά τρισδιάστατα αντικείμενα. Οι μαθητές εκδηλώνουν έντονο ενδιαφέρον να τα εξερευνήσουν καθώς ενεργοποιείται η φυσική τους περιέργεια και διαμορφώνεται σταδιακά ένας κώδικας επικοινωνίας μεταξύ τους και των αντικειμένων με τα οποία έρχονται σε επαφή. Στην παρούσα περίπτωση ο ρόλος του εκπαιδευτικού θεωρείται υψίστης σημασίας καθώς αναλαμβάνει τόσο την προετοιμασία και το σχεδιασμό της επίσκεψης όσο και την υλοποίηση της σχετικής δράσης. Αναλαμβάνει τον ρόλο του καθοδηγητή της επίσκεψης και επομένως, ο οποιοσδήποτε παιδαγωγικός σχεδιασμός θα πρέπει να γίνεται λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες που διευκολύνουν τη διαδικασία και εγγυώνται την επιτυχία του εγχειρήματος.

Το μέγιστο παιδαγωγικό αποτέλεσμα από την οργάνωση μιας επίσκεψης εγγυώνται επίσης και μια σειρά από διαδικασίες τις οποίες πρέπει ο εκπαιδευτικός κατά την οργάνωση της επίσκεψης να ακολουθήσει πιστά (Κόκκοτας, Πήλιουρας, 2005). Αρχικά, θα πρέπει να γνωρίζει τα Μουσεία που εδράζονται στην περιοχή του. Δηλαδή τον τύπο τους, την τοποθεσία τους την παλαιότητά τους. Στη συνέχεια, σε συνεργασία με τους φορείς και τη σχολική κοινότητα καλείται να αποφασίσει σε ποιο από τα μουσεία που έχει υπόψη του, θα πραγματοποιηθεί η σχετική επίσκεψη. Βέβαια, πριν την πραγματοποίηση της επίσκεψης θα πρέπει να έχει ήδη επισκεφτεί το Μουσείο ώστε να είναι σε θέση να λάβει υπόψη τους και κάποιους άλλους παράγοντες κατά το σχεδιασμό της επίσκεψης.

Ακολουθώντας, μετά την ολοκλήρωση της επίσκεψης θα πρέπει από κοινού με τους μαθητές να αξιολογήσει τα αποτελέσματά της καταγράφοντας τα θετικά και τα αρνητικά της διαδικασίας, ώστε στην επόμενη προγραμματισμένη επίσκεψη να περιορίζονται τυχόν λάθη και παραλείψεις που καταγράφηκαν στην προηγούμενη. Καλό θα ήταν, επίσης, κατά τη διάρκεια πραγματοποίησης του προγράμματος να χορηγείται κάποιο φυλλάδιο προς συμπλήρωση τους μαθητές, χωρίς ωστόσο η διαδικασία αυτή να λειτουργεί επιβαρυντικά ως

\]προς το πλαίσιο χρήσης του ή να ανάγεται σε αυτοσκοπό (Βέμη, Βαρουξή, Ράπτου, 2005).

Αναφορικά με τα στάδια προγραμματισμού μιας επίσκεψης Αμεα σε ένα μουσείο, αυτά ακολουθούν τις βασικές αρχές στις οποίες στηρίζεται ο προγραμματισμός της επίσκεψης για όλους ανεξαιρέτως τους μαθητές. Ωστόσο, και στην παρούσα περίπτωση υπάρχουν μια σειρά από παράγοντες που θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη ώστε ο σχεδιασμός να εγγυάται την επιτυχία της επίσκεψης (Χαλκιά, 2002)

Ορίζεται, λοιπόν, αρχικά το θέμα της επίσκεψης, στη συνέχεια γίνεται η επιλογή του μουσείου θα επισκεφτεί το σχολείο και προσδιορίζεται το χρονοδιάγραμμα. Στη συνέχεια καθορίζονται οι στόχοι (γνωστικοί, συναισθηματικοί, κοινωνικοί, ανάπτυξη δεξιοτήτων κτλ..) που επιδιώκεται να επιτευχθούν από την επίσκεψη και επιλέγεται η μέθοδος που θα δομηθεί η όλη διαδικασία. Θα αφορά για παράδειγμα την παρατήρηση, τη συμμετοχή σε μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα ειδικά οργανωμένο για μαθητές με αναπηρία, θα προβλέπεται συμμετοχή σε εικαστικά εργαστήρια κλπ.).

Ειδική μέριμνα θα πρέπει να ληφθεί επίσης και για άλλους παράγοντες που συνδέονται με την επίσκεψη των μαθητών στο μουσείο όπως για παράδειγμα η τιμή του εισιτηρίου. Υπάρχει δηλαδή πιθανότητα και ενώ το εισιτήριο είναι δωρεάν για την κατηγορία αυτή των ατόμων, να υπάρχει κάποιο μειωμένο εισιτήριο σε περίπτωση συμμετοχής σε κάποιο μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα ή εργαστήρια), η σε περίπτωση που υπάρξει μετακίνηση με κάποιο όχημα, ή αν υπάρχει αναψυκτήριο ή κάποιος ειδικός χώρος εντός του μουσείου όπου τα παιδιά μπορούν να παραμείνουν για λίγη ώρα.

Συνεπώς, αναφορικά με το σχεδιασμό οποιασδήποτε δραστηριότητας που αφορά είτε την προετοιμασία της επίσκεψης στο χώρο ενός μουσείου είτε τη πραγματοποίηση δραστηριοτήτων που έπονται της επίσκεψης, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο οι ανάγκες και οι δυνατότητες των μαθητών όσο και οι δυνατότητες που προσφέρουν οι ίδιες οι συλλογές. Ενδεικτικές δραστηριότητες που αφορούν το στάδιο πριν την πραγματοποίηση της επίσκεψης από ειδικούς παιδαγωγούς θα μπορούσαν να αφορούν τα (Κανάρη, 2014, σελ. 66-67)

- Χρήση έντυπου υλικού (κάρτες, αφίσες, παιχνίδια μνήμης), το οποίο συμβάλλει στην ανάπτυξη και καλλιέργεια δεξιοτήτων επικοινωνιακού χαρακτήρα (λόγος, μνήμη, παρατηρητικότητα)

- Χρήση αντικειμένων (π.χ αντίγραφο προτομής αγάλματος), που δημιουργούν άμεση επαφή και επικοινωνία και παρέχουν εξαιρετικές δυνατότητες για επεξεργασία των αντικειμένων και στοχοθεσία
- Χρήση εκπαιδευτικής μουσειοσκευής (μια «βαλίτσα» που περιέχει ένα σύνολο από ποικίλα υλικά γύρω από ένα θέμα και μπορούμε να την δανειστούμε έπειτα από επικοινωνία με το μουσείο)
- Χρήση θεατρικού παιχνιδιού και δραματοποίηση με στόχο την εξοικείωση των παιδιών με τα εκθέματα με τρόπο ευχάριστο και δημιουργικό που συνδυάζονται οι κινήσεις με τις εκφράσεις

Σχετικά με τις δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα μετά το τέλος της επίσκεψης στο μουσείο θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν τα εξής:

- Εκτύπωση φωτογραφιών από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που τα παιδιά έλαβαν μέρος, ώστε να διατηρήσουν στη μνήμη τους τις δραστηριότητες που έλαβαν μέρος και όσα βίωσαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος
- Σχεδιασμός φύλλων εργασίας τα οποία θα είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες και δυνατότητες των μαθητών και θα έχουν ως βασικό άξονα τη στοχοθεσία του προγράμματος
- Ποικίλες δημιουργικές δραστηριότητες με διάφορα υλικά που πιθανόν τα παιδιά να έχουν δει και στο μουσείο π.χ άχυρο, πηλό αξιοποιώντας τη δημιουργικότητά τους και την ευρεσιτεχνία τους.

Συμπερασματικά, τα οφέλη από την επαφή των παιδιών με το μουσείο και τις σχετικές δράσεις που υλοποιεί απευθυνόμενο σε αυτά είναι πολλαπλά και ποικίλουν. Συνοπτικά, θα μπορούσαν να αναφερθούν τα εξής: (Πικοπούλου –Τσολάκη, Γλύτση, 2002, σελ.241):

- Τα παιδιά μαθαίνουν την αξία του να συνεργάζονται εφόσον λειτουργούν με ομαδικό πνεύμα αποκομίζοντας ανάλογα οφέλη και αναπτύσσοντας σχετικές δεξιότητες. Αντιλαμβάνονται το μουσείο ως χώρο κοινωνικοποίησης εφόσον έρχονται σε επαφή με νέες ιδέες, άτομα και αντιλήψεις.
- Ενισχύεται το αίσθημα της συλλογικότητας εφόσον αισθάνονται μέλη ενός συνόλου

- Αποκτούν αίσθημα ψυχικής πληρότητας και συναισθηματικής ανάτασης εφόσον η επαφή τους με το χώρο του μουσείου και τα εκθέματα γίνεται με τρόπο που προσελκύει ιδιαίτερα το ενδιαφέρον και την προσοχή τους
- Βελτιώνεται η αυτοπεποίθησή τους καθώς τους δίνεται η δυνατότητα να κάνουν τις δικές τους επιλογές
- Αναπτύσσουν μια σειρά από νέες δεξιότητες που τους προσδίδουν αυτοπεποίθηση και αυξάνεται η αυτογνωσία τους

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι το σύγχρονο μουσείο αποτελεί έναν χώρο με έντονο κοινωνικό, εκπαιδευτικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα που προωθεί και διευκολύνει την σύναψη σχέσεων μεταξύ διαφορετικών ομάδων και ατόμων, συνιστώντας ταυτόχρονα ένα χώρο χαλάρωσης, ψυχαγωγίας, μάθησης και αποδοχής του διαφορετικού (Ρούπα,2014,σελ.25)

Κεφάλαιο 3: Πρότυπα Μουσεία για άτομα με αναπηρία στην Ελλάδα και επιμόρφωση του προσωπικού σε ζητήματα προσβασιμότητας

3.1. Εισαγωγή

Με την πάροδο των ετών ολοένα και περισσότερα μουσεία επιδίδονται σε μια προσπάθεια ανάδειξης του κοινωνικού τους χαρακτήρα. Στόχος τους είναι η προσέκλυση νέων ομάδων κοινού και η διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκών, ώστε να είναι προσβάσιμα από όλους τους πολίτες ανεξαιρέτως. Στη σύγχρονη εποχή, η λειτουργία των μουσείων θα πρέπει να διασφαλίζει την ισότιμη συμμετοχή των πολιτών και ειδικότερα των εμποδιζομένων ατόμων. Άλλωστε η λειτουργία των μουσείων, η οποία συνδέεται στενά με το δημόσιο χαρακτήρα τους και η ανεκτίμητη προσφορά τους στο κοινωνικό σύνολο, δρουν ως παράγοντες που προάγουν την ισότιμη συμμετοχή των πολιτών στα πολιτισμικά αγαθά αδιακρίτως. Παράγοντες όπως, ο σωστός σχεδιασμός, η ενημέρωση, η εκπαίδευση, οι νοοτροπίες, η επαγγελματική συνέπεια και ο καθορισμός των αρμοδιοτήτων μπορούν να εγγυηθούν μια όσο το δυνατόν ανεμπόδιστη περιδιάβαση των ατόμων με αναπηρία στους χώρους του μουσείου.

Σύμφωνα με τα παραπάνω και με βασικό κίνητρο την αύξηση της επισκεψιμότητας και του σχετικού ενδιαφέροντος για γνωριμία και επαφή με την τέχνη, πολλά μουσεία εντάσσουν στα προγράμματά τους δράσεις που απευθύνονται σε άτομα με αναπηρία ή/και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ΑνΕΕΑ). Ευρήματα ερευνών καθιστούν σαφές ότι οι ομάδες αυτές αποφεύγουν να επισκεφθούν μουσεία και γενικότερα χώρους πολιτισμού (Μουσούρη 1999) ως αποτέλεσμα της έλλειψης ανάλογων συνθηκών και προδιαγραφών που θα διευκόλυναν την επίσκεψη και θα προσέλκυαν το σχετικό ενδιαφέρον τους.

Λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω παράγοντες αλλά και τις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, οι χώροι πολιτισμικής αναφοράς θα πρέπει να είναι οργανωμένοι με κριτήριο την ισότιμη συμμετοχή όλων των πολιτών στα κοινωνικά και πολιτισμικά αγαθά. Κατά συνέπεια οι όποιες προσπάθειες λαμβάνουν χώρα σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς με στόχο την προσέλκυση ατόμων με αναπηρία θα πρέπει να διασφαλίσουν ίσες ευκαιρίες πρόσβασης και συμμετοχής στα πολιτιστικά αγαθά με τη λήψη σχετικής μέριμνας (Αργυρόπουλος 2015). Με κύριο σκεπτικό, λοιπόν, την ισότιμη συμμετοχή όλων των πολιτών σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς, η ίδρυση, διαμόρφωση και λειτουργία μουσείων που να συμβαδίζουν με τις ανάγκες της ιδιαίτερης αυτής πληθυσμιακής ομάδας, τίθεται στο προσκήνιο αποκτώντας ιδιαίτερη σημασία.

Στην χώρας, μας λοιπόν, και με στόχο την διευκόλυνση της επίσκεψης των ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς, πολλά μουσεία αρχίζουν να εντάσσουν στα προγράμματά τους δράσεις που απευθύνονται στα άτομα αυτά. Η πολιτική τους δεν εξαντλείται μόνο στη διαμόρφωση των συνθηκών που διασφαλίζουν μια άνετη περιήγηση αλλά και στην υιοθέτηση ανάλογων στρατηγικών που αφορούν το προσωπικό και τη γενικότερη νοοτροπία και λειτουργία τους. Στα πλαίσια της κοινωνικής τους προσφοράς όλοένα και περισσότερα μουσεία εντάσσουν στα προγράμματά τους δράσεις ειδικά σχεδιασμένες για κοινωνικά ευπαθείς ομάδες λαμβάνοντας υπόψη και τη σημασία της διαρκούς ενημέρωσης και επιμόρφωσης του προσωπικού του μουσείου στο ευαίσθητο κοινωνικό ζήτημα της αναπηρίας.

Στην Ελλάδα αρκετά μουσεία τα τελευταία χρόνια έχουν ευαισθητοποιηθεί επάνω στο ζήτημα της αναπηρίας και της ισότιμης συμμετοχής και πρόσβασης όλων ανεξαιρέτως των πολιτών. Στην ενότητα που ακολουθεί γίνεται αναφορά σε τρία πρότυπα Μουσεία στον ελλαδικό χώρο που πληρούν τις προδιαγραφές για την υποδοχή ατόμων με αναπηρία. Αυτά είναι τα εξής: το Μουσείο Αφής στο Φάρο Τυφλών στην Αθήνα, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και το Μουσείο λαϊκού πολιτισμού Δάρα. Ακολουθεί μια σύντομη αναφορά σε αυτά τα τρία μουσεία με επισήμανση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους που τα καθιστά προσιτά στα άτομα με αναπηρία αλλά και πρότυπο για άλλα μουσεία που επιθυμούν να εντάξουν στην φιλοσοφία τους σχετικές δράσεις.

3.2. Το Μουσείο Αφής στο Φάρο Τυφλών Ελλάδος (ΦΤΕ)

3.2.1 Ιστορικό

Το 1984 ιδρύεται το Μουσείο Αφής το οποίο στεγάζεται στο παλαιό διώροφο νεοκλασικό κτήριο του ΦΤΕ, δωρεά Εμπειρικού, επί της οδού Δοϊράνης 198 στην Καλλιθέα. Το 1999 το κτήριο καταστρέφεται ύστερα από ισχυρό σεισμό ωστόσο, σύντομα αποκαθίσταται και πάλι με επιχορηγήσεις του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και τις χορηγίες της Οργάνωσης American Friends of the Blind in Greece. Η αποκατάστασή του ολοκληρώνεται το 2004 όπου πραγματοποιούνται και τα εγκαίνια του νέου μουσείου Αφής.

Βασικός σκοπός του ΦΤΕ (Φάρος Τυφλών Ελλάδος) είναι η κοινωνική προσαρμογή και ενσωμάτωση των τυφλών ατόμων, η μείωση των συνεπειών της τύφλωσης, η ανάπτυξη δεξιοτήτων των ατόμων με οπτικές αναπηρίες στον ανώτατο βαθμό με στόχο την επαγγελματική τους αποκατάσταση και την ισότιμη ένταξή τους στην κοινωνία (Ασιδέρη, 2004: 136-138).

3.2.2 Συλλογές

Τα εκθέματα των συλλογών που περιλαμβάνονται στο Μουσείο Αφής είναι πιστά αντίγραφα πρωτότυπων έργων που βρίσκονται σε διάφορα μουσεία της Ελλάδας. Η ιστορική περίοδος που καλύπτουν είναι από την προϊστορική εποχή ως τη ρωμαϊκή, ενώ υπάρχει και συλλογή με εκθέματα από τη Βυζαντινή περίοδο. Στα εκθέματα του Μουσείου Αφής εντάσσονται επίσης αγάλματα, αγγεία, γλυπτά και χρηστικά αντικείμενα πιστά αντίγραφα των πρωτοτύπων που εκτίθενται σε Μουσεία της χώρας μας όπως το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, τα Μουσεία Ακροπόλεως, Δελφών, Ολυμπίας, Ηρακλείου και το Κυκλαδικό Μουσείο, και ανήκουν στην Κυκλαδική, Μινωική, Γεωμετρική, Αρχαϊκή, Αυστηρού Ρυθμού, Κλασική, Ελληνιστική και Ρωμαϊκή περίοδο. Μακέτα του Λόφου της Ακρόπολης

Το μουσείο Αφής διαθέτει αξιόλογο Βυζαντινό τμήμα όπου εκτίθενται το ξυλόγλυπτο τέμπλο ενός βυζαντινού ναού, το ξυλόγλυπτο επιτάφιο, ξυλόγλυπτες εικόνες, μακέτα βυζαντινού ναού και διάφορα ιερατικά αντικείμενα.

Φιλοξενούνται ακόμη έργα ατόμων με προβλήματα όρασης όπως είναι τα γλυπτά ενός καταξιωμένου τυφλού γλύπτη του Πέτρου Ρουκουτάκη αλλά και έργα ατόμων με προβλήματα όρασης που προέρχονται από το εργαστήριο Κεραμικής και Γλυπτικής του Φάρου Τυφλών της Ελλάδος

3.2.3 Δυνατότητες Μουσείου Αφής

Το Μουσείο Αφής παρέχει δυνατότητα αυτόματης ξενάγησης στα ελληνικά και αγγλικά. Οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να αγγίζουν και να ψηλαφήσουν εκθέματα όπως το άγαλμα της Αφροδίτης της Μήλου, του Ερμή του Πραξιτέλη, του Ποσειδώνα, του Ηνίοχου των Δελφών, του Κούρου της Βολαμάνδρας, μακέτα του λόφου της Ακρόπολης κατά τον 5ο π.χ. αιώνα και άλλα.

Υπάρχουν επίσης επεξηγηματικές πινακίδες στη γραφή Braille και μεγεθυμένα γράμματα ώστε να είναι αντιληπτά από τους μερικώς βλέποντες. Το κτίριο έχει διαμορφωθεί κατάλληλα ώστε να είναι προσβάσιμο και από άλλες κοινωνικές ομάδες αναπήρων π.χ. υπάρχει ειδική ράμπα, ανελκυστήρας και wc για άτομα με κινητικά προβλήματα

3.2.4 Εκπαιδευτικά προγράμματα και εθελοντική δράση

Το Μουσείο Αφής έχει εντάξει στις δραστηριότητές του εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία δεν αφορούν μόνο άτομα με προβλήματα όρασης αλλά και παιδιά ηλικίας 6 – 12 ετών. Τα

παιδιά έρχονται σε άμεση επαφή με τα εκθέματα και τους παρέχονται δυνατότητες ψηλάφησης και αυτενέργειας. Στόχος είναι η ευαισθητοποίηση των παιδιών σε θέματα που αφορούν τις δυσκολίες των ατόμων με προβλήματα όρασης και η αύξηση της ενσυναίσθησής τους.

Λειτουργούν επίσης εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται και σε εκπαιδευτικούς προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Ασιδέρη, 2004) με στόχο τη ενημέρωσή τους σε θέματα που αφορούν τα άτομα με προβλήματα όρασης και τη σχέση τους με το μουσειακό χώρο.

Θα πρέπει, ωστόσο, να τονιστεί ο εθελοντικός χαρακτήρας του Μουσείου Αφής καθώς δεν στελεχώνεται από μόνιμο προσωπικό και ως εκ τούτου η λειτουργία του βασίζεται κατά κύριο λόγο σε εθελοντές. Κατά συνέπεια η κρατική οικονομική στήριξη, εξασφάλιση πόρων και μόνιμου προσωπικού είναι ιδιαίτερα σημαντικά για τη συνέχιση των δράσεων του Μουσείου, για τον εμπλουτισμό των συλλογών αλλά και την υλοποίηση σχετικών παρεμβάσεων και διευκολύνσεων πρόσβασης (Levi, 2005).

3.2.5. Προσφορά και συμβολή του Μουσείου Αφής

Το μουσείο Αφής από την αρχή της λειτουργίας του βρήκε ευρεία ανταπόκριση τόσο στη χώρα μας όσο και στο εξωτερικό όπου σταδιακά αρχίζει να γίνεται ευρέως γνωστό. Το μουσείο κινητοποιεί το ενδιαφέρον τόσο των τυφλών και των ατόμων με προβλήματα όρασης όσο και άλλων ομάδων κοινού όπως σχολεία, πανεπιστήμια, διάφορες οργανώσεις που επιδιώκουν να αισθανθούν τη γοητεία των συλλογών και να αποκτήσουν μια δυνατότητα εναλλακτικής προσέγγισης και θέασης των εκθεμάτων.

Ο τρόπος με τον οποίο εκτίθενται τα αντικείμενα κινητοποιεί την παρατηρητικότητα, και προτρέπει σε ενεργητική και βιωματική μάθηση. Η επίσκεψη προσφέρει δυνατότητες εναλλακτικής θέασης και καθιστά την επαφή με τα εκθέματα μια ανεπανάληπτη εκπαιδευτική και πολιτιστική εμπειρία. Παρέχονται επίσης δυνατότητες σε παιδιά και ενήλικες με όραση να συναναστραφούν τυφλά άτομα γεγονός που συμβάλλει στην προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της ισότιμης συμμετοχής στα πολιτισμικά αγαθά.

Καταλήγοντας, οι επισκέψεις προσφέρουν μια καταπληκτική ευκαιρία στα παιδιά και τους ενήλικες με όραση να συναναστραφούν με τυφλά άτομα, κάτι που αποτελεί το πιο αποτελεσματικό μέσο για την προώθηση της ιδέας της κοινωνικής ένταξης και της ισότιμης συμμετοχής στα πολιτισμικά αγαθά.

3.3. Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

3.3.1 Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για κωφούς

Το εθνικό αρχαιολογικό μουσείο στα πλαίσια της προσέγγισης της διαφορετικότητας έχει εντάξει στη λειτουργία του μια σειρά από εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε άτομα με αναπηρία και κυρίως σε μαθητές που φοιτούν στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Ειδικότερα, στα πλαίσια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τις ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες, λειτουργεί πρόγραμμα για κωφούς μαθητές όπου επιδιώκεται η γνωριμία και επαφή τους με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα για κωφούς "Το μάτι ακούει" πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά τον Μάρτιο του 1998 στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο στα πλαίσια των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Υπουργείου Πολιτισμού.

Το πρόγραμμα απευθυνόταν σε μαθητές Γ΄ έως ΣΤ΄ Δημοτικού, με δίωρη διάρκεια επίσκεψης και ξεκίνησε τις αρχές Οκτωβρίου του ίδιου χρόνου μέχρι και πριν την Μεγάλη Εβδομάδα. Δημιουργήθηκαν ομάδες των 18 ατόμων και στόχος ήταν η κατανόηση της χρονολογικής εξέλιξης της ελληνικής τέχνης παράλληλα με τη διδασκαλία του μαθήματος της ιστορίας. Για την προσέγγιση των εκθεμάτων και τη διευκόλυνση της επαφής με τα εκθέματα χρησιμοποιούνται τεχνικές, όπως η χρήση πλαστικοποιημένων καρτών και εικόνων. Στα πλαίσια του προγράμματος περιλαμβάνονται επίσης καλλιτεχνικές δραστηριότητες και εκπαιδευτικές διαλέξεις με προβολή διαφανειών στο αμφιθέατρο και εκπαιδευτικές ξεναγήσεις.

3.3.2 Θεματικές εκπαιδευτικού προγράμματος

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα για κωφά παιδιά περιλάμβανε μια σειρά από διαλέξεις που αφορούσαν τις εξής θεματικές ενότητες:

α) Διάλεξη για τη Νεολιθική εποχή: Η διάλεξη γινόταν με προβολή διαφανειών. Μετά τη διάλεξη οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να ξεναγηθούν στη Νεολιθική αίθουσα και στην Κυκλαδική προκειμένου να παρατηρήσουν από κοντά τα ανάλογα εκθέματα και να τα προσεγγίσουν με πιο ενεργητικό και βιωματικό τρόπο.

β) Διάλεξη για τις ανασκαφές των Μυκηνών και την βιογραφία του Σλήμαν

Η διάλεξη επικεντρώθηκε στα ευρήματα από τις ανασκαφές των Μυκηνών και στην παρουσίαση βασικών βιογραφικών στοιχείων της ζωής και του έργου του Σλήμαν. Οι μαθητές στη συνέχεια

είχαν την δυνατότητα να περιηγηθούν στη Μυκηναϊκή αίθουσα, να δουν από κοντά τα σχετικά εκθέματα, να προβληματιστούν και να εμπλακούν ενεργά σε εκπαιδευτικές συζητήσεις.

γ) Εκπαιδευτική ξενάγηση και συζήτηση στην Αίθουσα Γλυπτών και Αγγείων. Η δραστηριότητα αυτή αφορούσε την ξενάγηση των μαθητών στην Αίθουσα Γλυπτών και Αγγείων. Οι μαθητές είχαν τη δυνατότητα να προσεγγίσουν τα εκθέματα και να τα παρατηρήσουν λεπτομερειακά διατυπώνοντας απορίες και προβληματισμούς.

3.3.3 Δραστηριότητες για άτομα με προβλήματα όρασης.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών πέρα από τη διεξαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων για κωφά παιδιά ενέταξε στις δράσεις του και ανάλογα προγράμματα για άτομα με προβλήματα όρασης. Συγκεκριμένα, κάθε Οκτώβρη στα πλαίσια του εορτασμού του συγκεκριμένου μήνα ως μήνα ευαισθητοποίησης για την «Τέχνη πέρα από την όραση» (Art beyond Sight), παρέχει τη δυνατότητα σε άτομα με προβλήματα όρασης να προσεγγίσουν και να ψηλαφίσουν αρχαία έργα ή αντίγραφά τους. Αξιόλογο είναι επίσης το γεγονός ότι η δυνατότητα αυτή για ξενάγηση και ψηλάφηση των Γλυπτών σε άτομα τυφλά ή με μειωμένη όραση παρέχεται καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Επίσης, εκτός από ομαδικές επισκέψεις, διατίθεται η δυνατότητα σε μεμονωμένους επισκέπτες με προβλήματα όρασης, κατάλογος έργων της μόνιμης έκθεσης γλυπτών τα οποία οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να ψηλαφίσουν. Στο μουσείο υπάρχει Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων όπου οι εκάστοτε ενδιαφερόμενοι κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας μπορούν να προγραμματίσουν μια επίσκεψη στο χώρο του μουσείου.

3.4. Μουσείο Λαϊκού πολιτισμού Δάρα

3.4.1 Ιστορικό

Το Μουσείο Λαϊκού Πολιτισμού Δάρα Αρκαδίας ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 2014 στην ορεινή Αρκαδία, με σύγχρονες προδιαγραφές που επιτρέπουν μια άνετη και ευχάριστη περιήγηση στους χώρους του. Ο μουσειογραφικός του σχεδιασμός, οι βασικοί του άξονες και η λειτουργία του καθιστούν το Λαογραφικό Μουσείο Δάρα ένα σύγχρονο και εύκολα προσβάσιμο χώρο. Το κτίριο που φιλοξενεί το Μουσείο βρίσκεται στο κέντρο του χωριού Δάρα και εδράζεται σε ένα παραδοσιακό οίκημα του 1904 με μικρούς χώρους.

Στόχος της λειτουργίας του λαογραφικού μουσείου είναι η γνωριμία του κοινού με την ιστορία του Μαινάλου και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής των κατοίκων και της πλούσιας

πολιτιστικής κληρονομιάς της Αρκαδίας. Η πρωτοπορία του Μουσείου οφείλεται κατά κύριο λόγο στη σχεδιάσή του, η οποία έχει προσαρμοστεί σε μεγάλο βαθμό, ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία. Είναι γεγονός ότι το σχετικό εγχείρημα υπήρξε σχετικά δύσκολο καθώς προβλεπόταν αναδιαμορφώσεις και προσαρμογές σε ένα παραδοσιακό κτίριο με συγκεκριμένα κριτήρια στο οποίο θα έπρεπε να συμπεριληφθεί ο κατάλληλος εξοπλισμός που θα επέτρεπε μια άνετη και ασφαλή περιήγηση σε άτομα με αναπηρία. Ωστόσο, το τελικό αποτέλεσμα δικαίωσε τις όποιες αμφιβολίες παρουσιάστηκαν αρχικά.

3.4.2. Δυνατότητες πρόσβασης Α.με. Α

Το Μουσείο παρέχει δυνατότητες πρόσβασης σε άτομα με αναπηρία διασφαλίζοντάς μια άνετη, ευχάριστη και ασφαλής περιδιάβαση. Ο πρωτοποριακός χαρακτήρας του λαογραφικού Μουσείου Δάρα οφείλεται στο γεγονός ότι για πρώτη φορά σε ελληνικό μουσείο εντάσσεται σε μόνιμη μουσειακή έκθεση η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα παράλληλα με τη χρήση οπτικοακουστικού υλικού που διευκολύνει την κατανόηση και προβολή της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς του χωριού Δάρα.

Η παρουσίαση των εκθεμάτων γίνεται με τη χρήση της νοηματικής γλώσσας η οποία συνοδεύεται παράλληλα με προφορική αφήγηση. Η Ε.Ν.Γ. έχει ενταχθεί σύμφωνα με το <<Εγχειρίδιο Πολιτικής Διαχείρισης Συλλογών και Μουσείου>>, ως μία από τις κύριες γλώσσες που χρησιμοποιεί το Μουσείο μεταξύ των ελληνικών και αγγλικών.

Όσον αφορά τον εκθεσιακό σχεδιασμό του κτηρίου και τις προσαρμογές που θα έπρεπε να πραγματοποιηθούν λήφθηκε η ανάλογη μέριμνα ώστε να είναι κατάλληλο και προσβάσιμο από άτομα με αναπηρία. Μελετήθηκαν θέματα όπως οι αποστάσεις, ώστε να διευκολύνονται τα άτομα που χρησιμοποιούν αναπηρικά αμαξίδια αλλά και εκείνα με προβλήματα όρασης. Επίσης, προβλέφθηκε η τοποθέτηση των εκθεμάτων σε κατάλληλο ύψος, η ευανάγνωστη γραμματοσειρά στις προθήκες και άλλες σχεδιαστικές παρεμβάσεις για τη διευκόλυνση των Αμεα.

Δόθηκε επίσης έμφαση στην κατασκευή ειδικού καθίσματος το οποίο κινείται πάνω σε ράμπα στην κεντρική κλίμακα ώστε να εξυπηρετεί όχι μόνο άτομα με κινητικές δυσκολίες, αλλά και ηλικιωμένους και εγκυμονούσες. Στα πλαίσια της δυνατότητας πρόσβασης για όλους ανεξαιρέτως τους επισκέπτες η κεντρική είσοδος είναι κατάλληλα διαμορφωμένη ώστε να εισέρχεται κάθε επισκέπτης ισότιμα. Στο χώρο της κύριας έκθεσης λειτουργεί τουαλέτα ειδική για Α.με.Α για πιο άμεση εξυπηρέτηση και ευκολία. Παρέχεται επίσης η δυνατότητα ξενάγησης για άτομα με ολική τύφλωση.

Στα αξιοσημείωτα της λειτουργίας του λαογραφικού μουσείου είναι η επεξήγηση των όσων βλέπουν οι επισκέπτες, τόσο στις ετικέτες των εκθεμάτων όσο και με τη χρήση της ελληνικής νοηματικής γλώσσας. Διατίθενται επίσης έργα του γλύπτη Ιωάννη Μπακόπουλου η επιλογή των οποίων έχει πραγματοποιηθεί με επιστημονικά κριτήρια ώστε η ξυλογλυπτική τέχνη να καταστεί περισσότερο αντιληπτή και προσεγγίσιμη από άτομα με προβλήματα όρασης. Οι ανθρώπινες φιγούρες που έχουν δημιουργηθεί, δίνουν την πλήρη εικόνα παλαιότερων εποχών, αφού έτσι αναδεικνύεται και η ενδυματολογική πλευρά των αγροτών της περιοχής.

3.4.3. Συμπεράσματα από τη λειτουργία του Μουσείου Δάρα

Η λειτουργία του Μουσείου Δάρα και ο καινοτόμος χαρακτήρας του θα μπορούσαν να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης και για άλλα Μουσεία ώστε να συμπεριλάβουν στη λειτουργία τους εκείνες τις προδιαγραφές που θα διασφαλίσουν μια ευχάριστη και άνετη περιήγηση στο χώρο τους. Συνεπώς, η λειτουργία του Μουσείου Δάρα με τις καινοτόμες δράσεις του και τον πρωτοποριακό του χαρακτήρα αποτελεί υπόδειγμα τόσο για τα κατά τόπους μουσεία όσο και για τα μεγαλύτερα.

Οι συλλογές του λαογραφικού μουσείου έχουν επιλεγεί με κριτήρια επιστημονικά και με συνυπολογισμό όλων εκείνων των παραγόντων που όχι μόνο διευκολύνουν την επίσκεψη στο χώρο αλλά παράλληλα αυξάνουν τα κίνητρα των ατόμων με αναπηρία για γνωριμία και επαφή με την τέχνη και τα συναρπαστικά οφέλη της.

Στόχος του μουσείου Πολιτισμού Δάρα Αρκαδίας είναι να ικανοποιήσει κάθε απαιτητικό επισκέπτη που αναζητά την επαφή με τον πολιτισμό συνδυάζοντας ταυτόχρονα γνώση και ψυχαγωγία. Ο πολιτισμός και η κουλτούρα μιας άλλης εποχής παρουσιάζονται με τρόπο εύληπτο, προσιτό και κατανοητό γεγονός που αυξάνει το σχετικό ενδιαφέρον για γνωριμία και επαφή με την αγροτική ζωή και τον πολιτισμό της περιοχής.

Είναι γεγονός ότι οι επισκέψεις των ατόμων με αναπηρία στα μουσεία συμβάλλουν στο άνοιγμα των μουσείων στην κοινωνία αλλά και στην προάσπιση των δικαιωμάτων των Α.με.Α για ισότιμη πρόσβαση και συμμετοχή σε τομείς της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής. Αξιοποιώντας τις δυνατότητες πρόσβασης σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς όπως είναι τα μουσεία τα άτομα με αναπηρία εμπλουτίζουν τις εμπειρίες τους, απολαμβάνουν το αίσθημα χαράς και ευχαρίστησης που προσφέρει η τέχνη, διαλέγονται με αυτήν και αποκομίζουν τα ποικίλα και πολλαπλά οφέλη που αυτή προσφέρει.

3.5 Επιμόρφωση του προσωπικού του σύγχρονου μουσείου σε ζητήματα προσβασιμότητας Α.με.Α

Το σύγχρονο μουσείο επιτελεί πολυδιάστατο εκπαιδευτικό και κοινωνικό έργο και εντάσσει στις βασικότερες και πρωταρχικές του λειτουργίες την επικοινωνία και επαφή με το κοινό (Μούλιου & Μπούνια 1999). Ο πολλαπλός ρόλος του σύγχρονου μουσείου, η στελέχωσή του με διαφορετικές ειδικότητες και οι αυξημένες απαιτήσεις στην σύγχρονη κοινωνία καθιστούν την επιμόρφωση και εκπαίδευση του προσωπικού, αναγκαία και βασική προϋπόθεση για την ισότιμη πρόσβαση όλων των πολιτών αδιακρίτως στα πολιτισμικά και κοινωνικά αγαθά.

Η εκπαίδευση του προσωπικού ενός πολιτισμικού φορέα όπως είναι το μουσείο θεωρείται υψίστης σημασίας για την ομαλή λειτουργία του. Η εκπαίδευση απευθύνεται σε όλα τα άτομα που εργάζονται σε ένα μουσείο ανεξάρτητα από τον ρόλο που επιτελούν και τη θέση που καταλαμβάνουν (π.χ. διευθυντές, επιμελητές, προσωπικό φύλαξης κτλ.). Η επιμόρφωση είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη διευκόλυνση του επαγγελματικού τους έργου και τη βελτίωση της ποιότητάς των παρεχόμενων υπηρεσιών (Horjan 2011). Η ιδιαίτερη σημασία που έχει αποδοθεί στο σχεδιασμό, στην προώθηση και στην υλοποίηση προγραμμάτων επιμόρφωσης και κατάρτισης του προσωπικού ενός μουσείου έχει αναγνωριστεί από το ICOM (International Council of Museums) αλλά και το ICTOP (International Committee for the Training of Personnel) στα πλαίσια της δια βίου εκπαίδευσης (Ruge 2011). Αναφέρεται λοιπόν, σχετικά ότι η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα μέλη του προσωπικού καθώς αυξάνει τον επαγγελματισμό, την επίγνωση, την υπευθυνότητα και τη συνέπεια κάθε μέλους και ανεξαρτήτως ιεραρχίας (Museum Professions-A European Frame of Reference 2008 όπως αναφέρεται από Ruge 2011:20).

Αναφορικά με την αντίληψη των ατόμων με αναπηρία για τη δυνατότητα πρόσβασης σε ένα πολιτισμικό χώρο, είναι γεγονός ότι οι στάσεις και η γενικότερη αντιμετώπιση του προσωπικού του μουσείου, λειτουργούν ανασταλτικά ως προς την επιθυμία πραγματοποίησης μιας επίσκεψης (Dodd & Sandell 1998· Partington-Sollinger & Morgan 2011· Reich κ.ά. 2011· Weisen 2008). Συνεπώς, η επιμόρφωση του προσωπικού των μουσείων σε θέματα αναπηρίας όχι μόνο συμβάλλει στην βελτίωση της υποδοχής και της εξυπηρέτησής αλλά και στην άρση σχετικών προκαταλήψεων γύρω από το ευαίσθητο κοινωνικό θέμα της αναπηρίας (Καστρινάκη 2004· McGinnis 1999).

Συνεπώς, η δυνατότητα επαφής και επικοινωνίας των ατόμων με αναπηρία με τους χώρους πολιτισμικής αναφοράς, συνιστά αναφαίρετο δικαίωμα αλλά και απαραίτητη προϋπόθεση για τη

συμμετοχή στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή με απαραίτητη προϋπόθεση την υπέρβαση ποικίλων φραγμών πρόσβασης (EBU 2012· Fertier 2004). Στα πλαίσια, λοιπόν, της ισότιμης πρόσβασης, πολλά μουσεία εντάσσουν στις επιμορφωτικές τους δράσεις την ενημέρωση του προσωπικού τους σε θέματα προσβασιμότητας ατόμων με αναπηρία. Ως εκ τούτου, η επιμόρφωση σε θέματα προσβασιμότητας σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς, αποκτά ιδιαίτερη σημασία και συνιστά σημαντικό παράγοντα για τα μουσεία προκειμένου να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες που θα επιτρέψουν μια ανεμπόδιστη και ασφαλή πρόσβαση των κοινωνικά ευπαθών ομάδων (Council for Museums, Archives and Libraries 2001· McGinnis 1999· Νανιόπουλος & Μαρκή 2004).

Στην Ελλάδα, επιμορφωτικές δράσεις του προσωπικού των μουσείων σε θέματα που αφορούν την προσβασιμότητα ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς, υλοποιούνται από φορείς όπως είναι το Υπουργείο Πολιτισμού (Argyropoulos κ.ά. 2016· Καστρινάκη 2004· Νανιόπουλος & Μαρκή 2004· Υπουργείο Πολιτισμού 2004). Ωστόσο, οι σχετικές δράσεις δεν παρουσιάζουν συστηματικότητα και διαφοροποιούνται ως προς τη διάρκεια, το περιεχόμενο, το είδος της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Για παράδειγμα τα μουσεία της επαρχίας τις περισσότερες φορές δεν συμπεριλαμβάνονται στις σχετικές δράσεις (Kanari & Argyropoulos 2014) ή συμπεριλαμβάνονται εν μέρει.

Ένα παράδειγμα υλοποίησης σχετικής επιμορφωτικής δράσης υπήρξε το Πρόγραμμα επιμόρφωσης ΠΕΓΑ «Πολιτισμός/Ειδική Αγωγή» το οποίο σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από το Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο πλαίσιο του Προγράμματος Δια Βίου Μάθησης για την Επικαιροποίηση Γνώσεων Αποφοίτων ΑΕΙ (ΠΕΓΑ) σε συνεργασία με τα Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής και Προσχολικής Εκπαίδευσης του ίδιου πανεπιστημίου. Συνεργαζόμενα Ιδρύματα ήταν επίσης το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Τμήμα Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών) και το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής). Το επιμορφωτικό πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε κατά τα έτη 2014 – 2015 σε τρεις πόλεις Βόλο, Αθήνα και Θεσσαλονίκη – με δύο αυτόνομους κύκλους επιμόρφωσης διάρκειας 150 ωρών ο καθένας.

Το Πρόγραμμα αυτό αποσκοπούσε στην εκπαίδευση και κατάρτιση σχετικών επαγγελματιών που σχετίζονται με την αναπηρία, όσον αφορά τη διευκόλυνση της πρόσβασης των εμποδιζομένων ατόμων σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους. Οι ειδικότητες στις οποίες απευθυνόταν το σχετικό πρόγραμμα αφορούσαν αρχαιολόγους, μουσειολόγους, μουσειοπαιδαγωγούς, αρχιτέκτονες, συντηρητές, εκπαιδευτικούς κ.ά. και γενικότερα άτομα που

εμπλέκονται σε υπηρεσίες που σχετικές με το σχεδιασμό εκθέσεων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων και επικοινωνιακών δράσεων μουσείων ή και αρχαιολογικών χώρων.

Ένα από τα ζητήματα που συζητήθηκαν ιδιαίτερα στις επιμορφωτικές συναντήσεις ήταν το ζήτημα του καθολικού σχεδιασμού σε συνάρτηση με τη δυνατότητα πρόσβασης. Καθώς ο παράγοντας αυτός θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντικός για τη διασφάλιση της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία κρίθηκε αναγκαία η λήψη όλων εκείνων των μέτρων και η ενσωμάτωση των διαφορετικών αναγκών που θα συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος φιλικού και εύχρηστου από όλους τους πολίτες ανεξαιρέτως (Αργυρόπουλος 2010· Πολυχρονίου 2004· UN 2006

Συνεπώς, κάθε επιμορφωτικό πρόγραμμα που απευθύνεται σε επαγγελματίες που στελεχώνουν έναν μουσειακό οργανισμό προκειμένου να είναι αποτελεσματικό και ποιοτικό θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του παράγοντες όπως τις γνώσεις που χρειάζονται οι επιμορφούμενοι, το προφίλ των συμμετεχόντων, τις δυνατότητες του οργανισμού να υλοποιήσει τις σχετικές δράσεις αλλά και την άρση στερεοτύπων και επιφυλάξεων όσον αφορά τη διαφορετικότητα. Λαμβάνοντας υπόψη όλους αυτές τις παραμέτρους, μια επιμορφωτική δράση δύναται να συμβάλλει ώστε να βελτιωθεί όχι μόνο η ποιότητα της εργασίας αλλά και των παρεχομένων υπηρεσιών. Οι παράγοντες αυτοί αποκτούν ιδιαίτερη σημασία αν λάβουμε υπόψη τον κοινωνικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα των μουσείων, τις ποικίλες δράσεις και λειτουργίες ενός μουσειακού οργανισμού και τις εμπλεκόμενες επιστημονικές ειδικότητες.

Αναφορικά με τη σύνδεση του μουσείου με τους εκπαιδευτικούς φορείς αναμφισβήτητος είναι ο ρόλος των υπαλλήλων των μουσείων οι οποίοι οφείλουν να παρέχουν την ανάλογη ενημέρωση στους εκπαιδευτικούς με διαλέξεις και έντυπα και να τους προετοιμάζουν κατάλληλα για την επίσκεψη (Βελισσαροπούλου, κ.ο., 1985) στο μουσείο. Οι επαρκώς καταρτισμένοι υπάλληλοι ενός μουσείου μπορούν να λειτουργήσουν παράλληλα ως εμψυχωτές παρέχοντας ενημέρωση στους εκπαιδευτικούς με σχετικές διαλέξεις και έντυπα ώστε η πραγματοποίηση μιας σχολικής επίσκεψης σε ένα μουσείο να καθίσταται μια άρτια οργανωμένη προσπάθεια.

Για το λόγο αυτό το προσωπικό των μουσείων θα πρέπει να στελεχώνεται από ειδικευμένους γνώστες τόσο της λειτουργίας και των συλλογών του όσο και της παιδαγωγικής επίδρασης που αυτό ασκεί στην κοινωνία. Οι επαγγελματίες αυτοί είναι οι Μουσειοπαιδαγωγοί οι οποίοι αξιοποιώντας τον ιδιαίτερο παιδευτικό χαρακτήρα του χώρου του μουσείου, αναπτύσσουν αμφίδρομες σχέσεις με τα παιδιά και συμβάλλουν ώστε η προσέγγιση του παιδιού στο μουσείο να λαμβάνει συναισθηματικό, διανοητικό και βιωματικό χαρακτήρα.

Τα μουσεία ως χώροι δια βίου μάθησης ασκούν αναμφισβήτητο πολιτιστικό, εκπαιδευτικό και κοινωνικό ρόλο και συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην προώθηση της ιδέας της κοινωνικής ένταξης (Black 2005· Dodd & Sandell 2001· Hooper-Greenhill 2007· Hooper-Greenhill κ.ά. 2000· Νικονάνου 2010· Sandell 2003). Είναι επίσης γεγονός ότι τα μουσεία που υλοποιούν σχετικές επιμορφωτικές δράσεις σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας συμβάλλουν όχι μόνο στην διεύρυνση των γνώσεων του προσωπικού αλλά και στην αύξηση του επαγγελματισμού τους μέσα από την ανάληψη πρωτοβουλιών και δεξιοτήτων διαχείρισης ευαίσθητων κοινωνικά ευπαθών ομάδων (Partington-Sollinger & Morgan 2011).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Συμπεράσματα και προοπτικές

Η παρούσα εργασία είχε ως αντικείμενο μελέτης τη διερεύνηση της παιδαγωγικής διάστασης του μουσείου, τα πολλαπλά και ποικίλα οφέλη που δύναται να προσφέρει κατά την επαφή με το κοινό και κατ'έκταση την επίδραση που ασκεί στους φορείς της εκπαίδευσης με έμφαση στους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Η μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας ανέδειξε τη χρησιμότητα των μουσείων στην αξιοποίηση και εξοικείωση των μαθητών με τους χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς και την επαφή τους με τα έργα τέχνης. Τα σχολεία μπορεί να αναλάβει διαμεσολαβητικό ρόλο και να συμβάλλει στην επιτυχή συνάντηση των μαθητών με τον μουσειακό οργανισμό. Κατέστη σαφές ότι η επιτυχία του εγχειρήματος έγκειται τόσο στην ύπαρξη ενός απαραίτητου σχεδιασμού όσο και στην ανάλογη βούληση από πλευράς εκπαιδευτικών φορέων.

Προς την κατεύθυνση αυτή, λοιπόν, Φορείς, όπως το Υπουργείο Πολιτισμού και το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων, κατέχουν πρωτεύοντα ρόλο στην προβολή της αξίας που αποκτά η εξοικείωση των παιδιών με το μουσείο ως θεσμό. Είναι γεγονός ότι η επαφή των μαθητών με το συγκεκριμένο χώρο συμβάλλει τόσο στην ψυχαγωγία και στην ενεργητική μάθηση όσο και στην αλλαγή στάσης απέναντι στα μνημεία του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος.

Καθώς, λοιπόν, το μουσείο, ως φορέας άτυπης εκπαίδευσης, λειτουργεί συμπληρωματικά με το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου, προτείνει εναλλακτικούς τρόπους κατάκτησης της γνώσης με πιο ενεργητικό και βιωματικό τρόπο. Παράλληλα προωθεί την ιδέα της ομαδοσυνεργατικής μάθησης και παρέχει τη δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ των μελών της ομάδας συμβάλλοντας παράλληλα στην ανάπτυξη πολιτισμικής συνείδησης και στη διαμόρφωση κουλτούρας. Συνεπώς, ο ρόλος των μουσειοπαιδαγωγών στην περίπτωση αυτή κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός.

Προκειμένου οι εξειδικευμένοι αυτοί επαγγελματίες να είναι σε θέση να αναπτύξουν την δυναμική τους στο μέγιστο βαθμό προτείνεται η θεσμοθέτηση θέσεων των ειδικοτήτων αυτών τόσο για τα μουσεία όσο και για το σχολείο. Οι Μουσειοπαιδαγωγοί θα λειτουργούν ως εμψυχωτές και υποστηρικτές του έργου των εκπαιδευτικών και θα αναλαμβάνουν το σχεδιασμό ευέλικτων και κυρίως υλοποιήσιμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων ειδικά προσαρμοσμένων στην ευαίσθητη αυτή πληθυσμιακή ομάδα, όπως είναι οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Συνεπώς, στον άμεσο σχεδιασμό και προγραμματισμό τόσο των σχολικών προγραμμάτων όσο και της εκπαιδευτικής πολιτικής των μουσείων θα πρέπει να τίθεται η επαφή των παιδιών με τους χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς. Προκειμένου να καταστεί αυτό εφικτό είναι αναγκαίο οι ανάλογοι Φορείς, όπως το Υπουργείο Πολιτισμού και το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων, να επιδοθούν στη συχνή και συνεχή ενημέρωση εκπαιδευτικών και γονέων για την αξία και τη σημασία των μουσειακών επισκέψεων. Αναδεικνύεται δηλαδή η σημασία σχεδιασμού, προώθησης και υλοποίησης προγραμμάτων Μουσειακής αγωγής.

Προκειμένου οι παραπάνω στόχοι να είναι υλοποιήσιμοι και εφικτοί θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην επιμόρφωση του προσωπικού των μουσείων σε θέματα αναπηρίας παράλληλα με άλλες δράσεις, παροχές και υποδομές προσβασιμότητας. Προκύπτει δηλαδή αναγκαιότητα ύπαρξης ενός εξειδικευμένου και έμπειρου προσωπικού σε θέματα διαχείρισης ατόμων με αναπηρίες και κυρίως μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κατά την επίσκεψή τους σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς. Αναφορικά με τη σημασία της επιμόρφωσης του προσωπικού των μουσείων σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας, κατέστη σαφές ότι ενώ υπάρχουν ορισμένα παραδείγματα σχετικών πρωτοβουλιών και πρακτικών από διάφορους οργανισμούς, φορείς ή μουσεια, διαπιστώνεται έλλειψη μιας συστηματικής πολιτικής ως προς αυτή την κατεύθυνση.

Η μελέτη της βιβλιογραφίας καθιστά σαφές ότι οι επιμορφωτικές δράσεις χρειάζεται να πραγματοποιούνται σε πιο συστηματική και διευρυμένη βάση, ώστε να μπορούν να καλύπτουν τις ανάγκες και απαιτήσεις ατόμων με διαφορετικές ειδικότητες, από διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές της χώρας και από διαφορετικούς χώρους πολιτιστικής αναφοράς. Διαπιστώθηκαν δηλαδή, σημαντικές διαφορές μεταξύ αυτών των δράσεων ως το περιεχόμενο, τους στόχους και τους αποδέκτες. Κατά συνέπεια, οι όποιες ενέργειες προς αυτήν την κατεύθυνση δεν θα πρέπει να εξαντλούνται σε αποσπασματικές ενέργειες και πρωτοβουλίες αλλά να προωθούν την ισότιμη πρόσβαση και συμμετοχή όλων στον πολιτισμό χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς.

Η πρόσβαση στο χώρο του μουσείου αποτελεί δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες και μπορεί να συμβάλει στην εκπαίδευσή και την κοινωνική ένταξη των παιδιών με ελλείμματα εμπειριών και δυσκολία στις διαπροσωπικές σχέσεις. Προκειμένου οι μαθητές να είναι σε θέση να ωφελοούνται στο μέγιστο βαθμό από την επαφή τους με το μουσείο, ο προγραμματισμός που αφορά την επίσκεψη ενός σχολείου στο μουσείο, θα πρέπει να στηρίζεται σε μια καλά οργανωμένη δράση. Η άρτια οργάνωση επιτρέπει τους μαθητές να έρθουν σε επαφή με το χώρο και τα αντικείμενα, να αναπτύξουν εναλλακτικούς τρόπους θέασης της τέχνης και των

αντικειμένων της, να επικοινωνήσουν με αυτά και να αναπτύξουν δεξιότητες που μέχρι πρότινος αγνοούσαν ότι διέθεταν.

Συμπερασματικά, η δημιουργία και προώθηση προγραμμάτων Μουσειακής αγωγής προσαρμοσμένων την ιδιαίτερη πληθυσμιακή ομάδα των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, θα τους προσφέρει κίνητρα για μια πιο βιωματική και ενεργητική μάθηση, θα συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας σειράς δεξιοτήτων, στην καλλιέργεια της κριτικής τους σκέψης, ενώ παράλληλα θα προωθεί την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, την παρατήρηση και την εξερεύνηση. Μαθητές και εκπαιδευτικοί μέσα από τη δημιουργική αξιοποίηση των αρχαιολογικών χώρων των μουσείων και των μνημείων διαμορφώνουν την κουλτούρα τους και κυρίως το σεβασμό απέναντι στο παρελθόν και στην πολιτιστική τους κληρονομιά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Άλκηστις (1995). Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι και Αγγεία. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Ανδρέου, Α., 1996, Ιστορία, Μουσείο και Σχολείο, Δεδούση, Θεσσαλονίκη
- Αντζουλάτου-Ρετσίλα, Ε. (2004). Μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα για άτομα με ειδικές ανάγκες: Διαπιστώσεις, επισημάνσεις. Στο: Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ., Τουνταςάκη, Ε. (επιμέλεια), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 81-87). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής. Υπουργείο Πολιτισμού: Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.
- Αργυρόπουλος, Β., Χαμονικολάου, Σ. & Κανάρη, Χ. (Επιμ.) (2015). Πολιτισμός/Ειδική Αγωγή. Η πρόσβαση των ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Ασιδέρη, Δ., (2004). Μουσείο Αφής, Στο Τσιτούρη, Α., (επιμ.) Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρία σε Χώρους Πολιτισμού και Αθλητισμού, Πρακτικά Συνεδρίου Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου - 1 Νοεμβρίου 2003, Αθήνα: ΥΠΠΟ, σσ. 136-138
- Βελισσαροπούλου Γ., Ευστρατίου Κ., Ιωαννίδης Α., Λαμπράκη Α., (1985). Αρχαιολογία Παιδί και μουσείο, 16,16-77.
- Βέμη, Β., Βαρουζή, Ε., Ράπτου, Θ., Φυλλάδια εργασίας στο μουσείο. Κριτήρια σχεδιασμού και αξιολόγησης, *5ο Συνέδριο ΟΜΕΡ Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση: Παιδαγωγική και Διδακτική Διάσταση*, Βόλος,σελ.549-559, Οκτώβριος 2005.
- Γούσης, Π., 1994, Η πολιτισμική διάσταση της εκπαίδευσης, *4ο Περιφερειακό Σεμινάριο Μουσείο και Σχολείο, Ιωάννινα*, σ 1-3, Δεκέμβριος 1994.
- Δροσινού, Μ. (2001), Ειδικές τάξεις ή τμήματα ένταξης, Περιέχεται στο: Κοινωνική Εργασία, τεύχος 64, σελ. 225-226.
- Ελληνικό Παιδικό Μουσείο, www.hcm.gr
- Ζωγράφου – Τσαντάκη Μ, (2000). Μουσειακή Εκπαίδευση. Τα παιδιά γνωρίζουν την πολιτιστική τους κληρονομιά. Γιαννιτσά: Υδρόγειο

- Ζώνιου-Σιδέρη Α., (1998), «Οι ανάπηροι και η εκπαίδευση τους, Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 22-23 3
- Κανάρη (Επιμ.), Πολιτισμός/Ειδική Αγωγή. Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων (σ. 28-44). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Κανάρη Χαρά.(2014).«Η εκπαιδευτική αξιοποίηση του μουσείου με μαθητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες», Τα Εκπαιδευτικά, Τεύχος 109-110 (Ιανουάριος-Ιούνιος 2014), σελ.66-67.
- Κόκκοτας, Π. & Πήλιουρας, Π. (2005), Το Μουσείο ως χώρος εκπαίδευσης στις Φυσικές Επιστήμες: Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές, στο Π., Κόκκοτας & Κ., Πλακίτση (επιμ.), Μουσειοπαιδαγωγική και Εκπαίδευση στις Φυσικές Επιστήμες, Θεωρία και Πράξη, σ. 17-43, Πατάκη, Αθήνα
- Μούλιου Μ. & Α. Μπούνια (1999). Μουσείο και Επικοινωνία. *Αρχαιολογία και Τέχνες* 72,σ.42.
- Μουσούρη, Θ., 2000, *Σχεδιασμός και αξιολόγηση εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων*, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Βόλος
- Νάκου, Ε. (2002). Το επιστημολογικό υπόβαθρο της σχέσης Μουσείου, Εκπαίδευσης και Ιστορίας. Στο: Κόκκινος, Γ., Αλεξάκη, Ε. (επιμέλεια), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή* (σελ. 115-128). Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο
- Νανιόπουλος, Α. & Μαρκή, Ε. (2004). Προσβασιμότητα και αντιληπτικότητα μνημείων και αρχαιολογικών χώρων από εμποδιζόμενα άτομα. Προκαταρκτική διερεύνηση εφαρμογής μιας μεθοδολογίας στους χώρους ευθύνης της 9ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Στο Α. Τσιτούρη (Επιμ.), Πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού (σ. 126-131) Πρακτικά Συνεδρίου. Θεσσαλονίκη 30.10.-1.11.2003. Αθήνα: ΥΠΠΟ.
- Νικονάνου Ν. (2010). *Μουσειοπαιδαγωγική. Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Πατάκης.
- Νομος 3699/2008 - ΦΔΚ 199/Α'/2.10.2008 Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες
- Νόμος 2718/1999: "Κύρωση της Σύμβασης για την έκδοση μεταξύ των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης". Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ τ. Α 105/26.5.1999. (Κείμενο νόμου) (νομοσχέδιο Ειδικής αγωγής-άρθρο 1)
- Ντολιοπούλου Ε., (2001). Σύγχρονες Τάσεις της Προσχολικής Αγωγής. Αθήνα: Τυπωθήτω – Δαρδανός

- Οικονόμου Μ. (2003), «Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός;» Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα. Κριτική: Αθήνα
- Παϊζης, Ν., Θεοδωρίδης, Μ., 2000, Εκπαίδευση και Πολιτισμός, Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ, ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ, Αθήνα
- Παπαδάκη Α. (2014). Μουσειακή και σχολική εκπαίδευση. Πέλλα: Δ.Δ.Ε. Πέλλας
- Πικοπούλου-Τσολάκη, Δ. (2002). “Τα Μουσεία και το κοινό τους – Κατηγορίες κοινού”. Στο Ε. Γλύτση, Α. Ζαφειράκου, Γ. Κακούρου-Χρόνη & Δ. Πικοπούλου-Τσολάκη, Οι Διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων (Τόμ. Γ). Πάτρα: ΕΑΠ, σελ. 15-56.
- Πολυχρονίου, Ι. (2004). Αυτόνομη διακίνηση ατόμων με ειδικές ανάγκες στα μουσεία. Στο: Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ., Τουνταςάκη, Ε. (επιμέλεια), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 43-50). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής. Υπουργείο Πολιτισμού: Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.
- Ρούπα Μαγδαληνή (2014). «Το Μουσείο ως μέσο κοινωνικής και πολιτισμικής ένταξης ατόμων και ομάδων. Τα Μουσεία της Θεσσαλονίκης και τα Άτομα με Ειδικές ανάγκες», διπλωματική εργασία,
- Τζιαφέρη Σ. Γ. (2005). *Το σύγχρονο μουσείο στην ελληνική εκπαίδευση μέσα από το παράδειγμα των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Τσιτούρη, Α., 2002, Το Μουσείο, ένα δυναμικό εργαλείο εκπαίδευσης , *6ο Περιφερειακό Σεμινάριο Μουσείο και Σχολείο, Καβάλα*, σ.22-25, Σεπτέμβριος 2002.
- Τσιτούρη Α., (2005). Καθολική Πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμού: Πραγματικότητα ουτοπία;. Τετράδια Μουσειολογίας, τ. 2, σσ. 37 – 42.
- Υπουργείο Πολιτισμού (2004). Ευρωπαϊκό Έτος ΑμεΑ. Επιμορφωτικά σεμινάρια υπαλλήλων Υπουργείου Πολιτισμού. Τεύχος περιλήψεων. Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Χαλκιά, Α. (2002). Ένα βήμα πιο κοντά στο μουσείο – Σχεδιάζουμε ένα φύλλο εργασίας και οργανώνουμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε μουσείο. Στο: Κόκκινος, Γ., Αλεξάκη, Ε. (επιμέλεια), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή* (σελ. 297-307). Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο.

Χατζηνικολάου, Τ. (2008). Η Μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα και ο ρόλος του ICOM στην πορεία μιας τριακονταετίας. Στο Ν. Νικονάνου & Κ. Κασβίκης (Επιμ.), Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος (σ. 188-195). Αθήνα: Πατάκης.

Χρυσουλάκη, Σ., 1997, Ο εκπαιδευτικός ρόλος του Μουσείου, *5ο Περιφερειακό Σεμινάριο Μουσείο και Σχολείο, Καλαμάτα*, σ. 13-15, Απρίλιος 1997.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Booth, T. and Ainscow, M. (2000, 2002, 2011) Index for Inclusion: developing learning and participation in schools, Bristol, CSIE.

Council for Museums, Archives and Libraries 2001· McGinnis 1999·

Coxall Helen, Open Minds: Inclusive Practice, στο Hugh Genoways, Museum Philosophy for the Twenty – First Century, Oxford: Altamira Press, 2006

Dodd Jocelyn, Coles Alison, Sandell Richard, Building Bridges: Guidance for Museums and Galleries on Developing New Audiences, London: Museums and Galleries Commission, 1998

European Blind Union (EBU) (2012). EBU Access to Culture Survey 2012. Mapping current levels of accessibility to cultural venues and activities in Europe.

Fertier, A. (2004). EUCREA International: Πολιτική, στόχοι και προγράμματα δράσης. Στο Α. Τσιτούρη (Επιμ.), Πρόσβαση ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού (σ. 70-75). Πρακτικά Συνεδρίου. Θεσσαλονίκη 30.10.-1.11.2003. Αθήνα: ΥΠΠΟ.

Hein George, Learning in the Museum, London and New York: Routledge, 1998

Hooper – Greenhill Eilean, Museum and gallery education, Leicester, London and New York:Leicester University Press, 1994

Horjan 2011 Horjan, G. (2011). Towards the education we really need in regional museums. Στο J. Legget (Επιμ.), Staff and Training in Regional Museums (σ. 13-15). International Committee for Regional Museums (ICR) & International Committee for the Training of Personnel (ICTOP). Paris: ICOM. Ανάκτηση 10.4.2016 από:International Committee for the Training of Personnel

Gardner, H. (1983). Frames of mind: The theory of multiple intelligences. New York: Basic Books.

Gardner, H. (2006a). Multiple intelligences: New horizons in theory and practice. New York: Basic Books.

- Kanari, H. & Argyropoulos, V. (2014). "Museum educational programmes for children with visual disabilities", *The International Journal of the Inclusive Museum*, 6(3),13–24.
- König, G. 2002. *Kinder- und Jugendmuseen. Genese und Entwicklung einer Museumsgattung. Impulse für besucherorientierte Museumskonzepte*, Leske & Budrich: Opladen.
- Lewalter, D. 2012. "Anstiftung zum Lernen durch Museumsbesuche?", στο Staupe, G. (επιμ.), *Das Museum als Lern- und Erfahrungsraum. Grundlagen und Praxisbeispiele*, Schriften des Deutschen HygieneMuseums Dresden, Böhlau Verlag: Köln, 118-119.
- Lipmann M. (2003). *Η σκέψη στην εκπαίδευση*. Μετφ. Γιώργος Σαλαμάς. Αθήνα: Πατάκης.
- Mezirow J. (2000) "Learning to Think Like an Adult: Core Concepts of Transformation Theory", στο Mezirow J. και συνεργάτες, *Learning as Transormation*, Jossey – Bass, San Francisco, σ. 3 33.
- O. Konare, (1991), «Preface», *Fondation de France/ICOM, Museum Without Barriers: A new deal for disabled people*, London: Butler & Tanner Ltd: xiii 51 E.
- Partington-Sollinger, Zoë and Morgan, Amy (2011) *Shifting Perspectives Opening up museums and galleries to blind and partially sighted people* CultureLink. London: RNIB
- Postic M. (1998). *Η μορφωτική σχέση*. Μετφ. Δ. Χ. Τουλούπης. Αθήνα: Gutenberg
- Ruge, A. (2011). *Professors and practitioners - Theory and practice*. Στο J. Legget (Επιμ.), *Staff and Training in Regional Museums* σ. 19-22). *International Committee for Regional Museums (ICR) & International Committee for the Training of Personnel (ICTOP)*. Paris: ICOM.
- Sandell, R. & Dodd, J. (2010). *Activist practice*. Στο R. Sandell, J. Dodd & R. GarlandThomson (Επιμ.), *Re-presenting Disability. Activism and agency in the museum* (σ. 3-22). London: Routledge.
- Sauter, B. 1994. *Museum und Bildung*, Schneider Verlag: Hohengehren
- Weisen, M. (2008). *How accessible are museums today?* Στο H. J. Chatterjee (Επιμ.), *Touch in Museums. Policy and practice in object handling* (σ. 243-252). OxfordNew York: BERG.